L. II. 32.

SYNOPSIS PHYSICA

JOHANNIS Sperlings/
Physs. Prof. Publ. & h. t.
Acad. RECTORIS.

Seneca.

Non me cuiquam mancipavi, nullius nomen fero? multum magnorum virorum judicio credo, aliquid & meo vindico. Nam illi quoq; non inventa, sed quærenda nobis reliquerunt: & invenissent forsitan necessaria, nisi & superflua quæsissent. Multum illis temporis verborum cavillatio eripuit, & captiosæ disputationes, quæ acumen irritum exercent.

DANTISCI,
Apud ANDREAM HÜNEFELDIUM
ANNO M. DC. XLV.

J. H. Panringius.

Clarißimis, Excellentißimis, & Experientiſſimis Viris, Dnn. Collegæ, Fautoribus, & Amicis meis ſingulariter obſervandis,

Dn. CONRADO VICTORI SCHNEIDERO, Philoſ. & Medic. Doctori, & Anatomicæ ac Botanicæ Prof. Publ. Digniſſimo, &c.

Dn. ÆGIDIO STRAUCHIO, Philoſ & Medic. Doctori Præclaro, & apud Dresdenſes Practico feliciſſimo, &c.

Dn. CAROLO SCHEFFERO, Medicinæ Doctori Eximio, & apud Schätzenſes Practico Celebri, &c.

Dn. HENRICO BOEZO, Medicinæ Licentiato Digniſſimo, &c.

Salutem & proſperitatem perpetuam.

CLariſſimi, Excellentiſſimi, & Experientiſſimi Viri, Collegæ, Amici & Fautores ſingulariter honorandi, Ex oculo, ex animo, vulgus clamat, Ex oculo in

ani-

mũ, candidi & cordati. Supplet sensuum defecta candida mens. Tantum huic accedit, quantum istis decedit. Hinc altâ reposita manet mente memoria vestra. Quintus jam volvitur annus, quòd nostra intermissa fuerint exercitia. Locus enim ut alios, sic & istos solvit amoris & favoris actus. Non hactenus velu ante Physicas & Medicas agitavimus lites. Non crudeles immi simu digitos in calida canum, leporum sciurorum, picarum, & parorum viscera. Sed locis disjecti suas quisque egit res. Semper tamen meo ob versatur animo labor vester. Semper ardoris recordor, quo de palma honoris hîc Wittebergæ certasti intrepidi. Tanta quemvis vestrûm capiebat æmulatio, quanta vix Jasonem aureum sectantem vellus. O beatam contentionem, quâ boni ad virtutis & famæ templum ruunt certatim! Supremam testor mentem, tantum fervorẽ me non expertum

h-

hactenus. Languet amor Sophiæ, & tepent, imò frigent discentium operæ.

—Veniet fax temporis artem
Quà panis quæret, nec tamen inveniet.

Ut autem comes laboris gloria, sic eadem Vos secuta est prolixè. Insignem certamina vestra meruêre coronam. Summi enim honores, summaq; officia, partim oblata, partim obferenda. Te D. SCHNEIDERUM Anatomicum & Botanicum Diribitor Supremus DEUS Opt. Max. constituit. Quam Spartam ornare cum satagas, & Parenti Amplissimo, & Tibi, & mihi gratulor. Vive Vir Præclarissime, Collega Conjunctissime, famæ augmentum capesse, multisq; ad Medicinam rectè tractandam adde calcar. Te D. STRAUCHIUM, Magni Parentis nobile germen, ad sublimiora reservavit munera Altissimus. Professionem enim Medicam Academia nostra cum obferret, obstrictum quidem æternâ

debitione Academiæ noſtræ te ſenſiſti, aliam tamen inſerviendi Patriæ occaſionem tibi præſervaſti. Forſan ſplendidam hodiè in Academiis miſeriam eſſe ratus. Impleat DEUS vota cordis tui, ut ſtemmate, doctrinâ, ac virtute clarus, ipſo quoq; opere inclareſcas. Te D. SCHEFFERUM, Parentis optimi ſolamen maximũ, Practicum apud Schlätzenſes feliciſſimum Numen fecit ſupremum. Famâ diſcimus, quamlibet morborum hydram domare te poſſe feliciter. Opus artificem commendat, non ſesquipedalia verba. Creſce Vir Clariſſime, & fructum laborum capeſſe largiter. Te L. HENRICUM BOEZO, grande decus Patriæ, ſuum vocat Witteberga, ſuum Lipſia, ſuum Jena, ſuum Dreſda. Amor tui omnibus idem, favor idem. Excelſum tuum ingenium cathedras animare debebat Academicas. Eruditio, virtus, & labor indefeſſus, quid non meruêre? Digniſſimus qui altio-

tiores in Scholis occupes ſedes. Faxit JEHOVAH, ne occultentur benignè conceſſa talenta.

Vobis verò, Viri Clariſſimi & Excellentiſſimi, hanc meam dedicare volui Synopſin Phyſicam, ut eam amoris & honoris obſidem conſtituerem publicum, Ut veteres amicos ſeriò amare me rebus & factis facerem teſtatum. Neq; pudet me, hiſce Præceptis & Quæſtiunculis conſumere ætatem. Alta illa ac divina hominis pars ſapientiæ alitur ſtudio, quò hæc mea ſtudia ducunt. Agite Amici Lectiſſimi, hilari accipite fronte hoc quicquid eſt opellæ. Val.

Dat. Witteb. 8. Aug.
1640.

Veſtr. Clarit. & Excell.
Studioſiſſimus.

Johannes Sperling/
Phyſ. Prof. P. & p. t.
Academiæ Rector.

Ad Lectorem Amicum.
S. P.

INstitutiones Physicas anno prætérito, Lector Amice, in literarium emisi forum. Placuêre multis, displicuêre etiam, ut audio, non paucis. Varia enim hominum ingenia, & suum cuiq; pulchrum. Helmstadienses quosdam, antiquitatis & autoritatis fascino dementatos, opinionum offendere percepi novitatem. At monstratum si dederint, omne novum falsum esse, nil nisi antiquum asseram cum ipsis. Intereà cogitent, Philosophis rationibus & experientiâ, non autoritatibus, standum. Cogitent, inexhaustos Naturæ thesauros esse, majoresq; opus sapientiæ non consummasse. Habent & alii quod agant, & plura ætati venturæ adinvenienda restant. Si tamen tanta iis contra me meaq; rationum suppetunt momenta, promant illa. Habebunt quo cum de vero falsovè certare poterunt. Nil me deterret labor, nil hominum tumor sine felle modò, & sine fuco agant. Nunc Synopsin typis mandavi, ut petitis multorum satisfacerem. Ita verò formavi stylum, ut ex Institutionibus maximam partem, non res modò easdem, sed & eadem verba repetere voluerim. Non enim aliter licuit. Discentiũ inservio commodis, non auram capto popularem. Vale Lector Amice, & brevi plura expecta.

SYNOPSIS PHYSICA.

PROOEMIUM De Natura & Constitutione Physicæ.

PRÆCEPTA.

I. PHysica est scientia corporis naturalis, quatenus naturale est.

II. Dividitur in Partem Generalem & Specialem,

III. Generalis est, quæ corpus naturale in genere considerat, ejusq; causas & affectiones exhibet.

IV. Specialis est, quæ corporis naturalis species perpendit, earumque causas & affectiones repræsentat.

QUÆSTIONES.

I *Quibusnam tota absolvatur Physica?*

Resp. Doctrinâ Essentiali & Extra essentia-

tiali seu Procemiali. Ad illam spectant tria: Corporis naturalis Causæ, Affectiones & Species. Hæc Definitione & Divisione cumprimis absolvitur.

II. Quibus constet Physicæ definitio?

Resp. Genere & Differentiâ Illud est scientia. Demonstrantur enim in Physicâ affectiones de suis subjectis per proximam & immediatam causam. Hæc à subjecto desumitur, quod est corpus naturale, quatenus tale. Duo enim hîc sese obferunt: *Materiale* seu res considerata, & *Formale* seu modus considerandi. Illud corpus naturale est; hoc, quatenus naturale.

III. Quænam Physicæ sint causæ?

Resp. Efficiens causa vel est Prima vel Secunda. Illa, DEUS: hæc, homines sunt. Finis vel est Remotus, vel Proximus. Ille, gloria DEI est. Omnia enim à DEO, omnia ad DEUM. Cuncta bonum quærunt, unde prodierunt. Hic, veritas ad corpora naturalia restricta. Materiam & Formam non habet. Hæc enim ut omnibus, ita & solis corporibus naturalibus competunt.

IV. Quænam controversiarum Physicarum sit norma?

Resp. Non homo, sed magnus Naturæ liber,

liber. Hunc veteres tribus constare dixêre paginis, cœlo, aquâ, & terrâ; ac totidem literis, stellis, piscibus, & terrestribus. Sed nos paginas libri hujus tot facimus, quot species mundi deprehendimus, & literas tot, quot specierum dotes.

V. An Scriptura Sacra Controversiarum Physicarum norma sit?

Resp. Non sanè, quippè cujus alius finis, alia intentio est. Non tàm corporum naturalium ratio, quàm hominum ad DEUM conversio ibi attenditur, ibi intenditur. Interim à Physico ea negligenda non est. Multa enim fine optimo de rebus naturalibus proponit. Quod affirmat Scriptura Sacra, id affirmet & Physicus Quod negat, neget. Quo de tacet, taceat neutiquam.

VI. An Physica proferat contraria Theologiæ?

Neg. Verum enim vero consonat ubiq;. Si quid contrarietatis inesse videtur, id omne sequentibus avertitur Distinctionibus. Aliud quippe Contradictio Vera est, aliud Apparens. Aliud Concretum seu Physicus, aliud Abstractum seu Physica. Aliud Usus, aliud Abusus. Aliud contra naturam, aliud supranaturam.

VII. Cur Physica dividatur in Partem Generalem & Specialem?

Resp. Quia corpus naturale menti nostræ sese insinuat modo duplici, Generali & Speciali. Totum autem esse scientiæ à subjecto dependet scientifico. Scientifico, inquam. Aliud enim est subjectum Inhæsionis, aliud Prædicationis, aliud Operationis, aliud Cognitionis seu Scientificum.

AXIOMATA.

I. Physica scientia nobilissima est.

Nobilissimum enim habet Objectum. Cœlum nempè, stellas, terram, bruta, homines, cunctaq; corpora à DEO Opt. Max. sapientissimè & perfectissimè elaborata. Magnus est DOMINUS DEUS noster non solum in magnis, sed magnus etiam in minimis, & maximus in vilissimis.

II. Physica scientia jucundissima est.

Jucundissimum enim habet objectum. Cœlum, stellas, undas, cunctaq; jucunditate & amœnitate plenissima. Nihil hîc injucundum, nihil inamœnum, nihil deforme est: sed omnia pulchra, ac splendida sunt, faciesq; purissimas cunctis ostentant, mortalibus.

III. Phyſica ſcientia utiliſſima eſt.

Tot enim corporum tenere virtutes, ſuaviſſimum animi pabulum veraq; mentis perfectio eſt. Quin & Theologo, Jurisconſulto, Medico, omniq; in univerſum homini, quantum præſtet utilitatis, novit quicunq; Epicteti imitari valet oves. Hæ enim quantum comediſſent, non ſesquipedalibus apud Paſtorem jactitabant verbis, ſed reipsâ monſtrabant, vellere, lanâ, lacte.

IV. Phyſica ſcientia propriiſſima eſt.

Adſunt enim hîc cuncta ſcientiæ veræ requiſita. Subjectum ſcientificum affectiones, & cauſæ proximæ. Datis hiſce, datur ſcientia Opinio & error homines cum vexat, non jam Phyſicæ id opus eſt, ſed Phyſici. Nos enim in luce rerum tenui caligamus, in mediocri cæcutimus, in majore cœci ſumus, in maxima inſanimus, ſubtilis exclamat Scaliger.

PARS GENERALIS.

De

CORPORE NATURALI in genere.

LIBER

Liber Primus
De
Causis Corporis Naturalis.

Caput I.
De
Causis in genere.

PRÆCEPTA.

I. CAusę corporis naturalis sunt principia quæ in esse illius insunt.

II. Dividitur in Internas & Externas.

III. Internæ sunt, quæ corporis naturalis essentiam ingrediuntur, ut Materia & Forma.

IV. Externæ sunt, quæ corporis naturalis essentiam non ingrediuntur, sed extrinsecus illud constituunt, ut Efficiens & Finis.

QUÆSTIONES.

I. Cur hîc de corporis naturalis causis, & non potius de principiis, agamus?

Resp.

Resp. Scientia omnis è causis fluit. Felix, qui potuit rerum cognoscere causas. Recto ergo tramite accedendæ sunt causæ, ne ambiguo termino principii in principio mirè defatigemur ac decipiamur.

II. An causa corporis naturalis etiam sint Materia & Forma?

Resp. Omninò. Communiter quidem causæ nomen tantùm Efficienti ac Fini tribuunt: sed absq; causâ, absq; ratione. Cum enim non minus quàm Efficiens & Finis in esse corporis naturalis influant, cur non pro causis venditentur?

III. An principia corporis naturalis etiam sint Efficiens & Finis?

Resp. Utiq;. Communiter principia solam Materiam, Formam & Privationem vocant: sed non tam benè, quàm suetè. Cum enim Efficiens & Finis causæ sint, cur non etiam principia sint? Cur Plato vapulet, qui tria esse voluit principia, Materiam, ideam, & DEUM?

IV. Quid de Privatione tenendum?

Resp. Privationem vocant, formæ absentiam cum naturali potentiâ ad illam. Quæ cum in corporibus ingenerabilibus & incorruptibilibus non detur, in mala etiam

hypo-

hypothesi de formarum origine fundetur, improbanda ac rejicienda venit.

AXIOMATA.

I. Causæ externæ non componunt.

Essentiam enim corporis naturalis non ingrediuntur. Extra corpus sunt, non intra. Hinc sive duplex, sive triplex rei unius causa efficiens sit, nec major nec minor inde oritur compositio. Ad internas recurrendum causas, de compositione ubi sermo;

II. Causæ internæ ad corpora spectant.

Corporis enim naturalis essentiam ingrediuntur, non rei cujusvis. Hinc corporis naturalis principia, corporis naturalis partes essentiales vocantur. Non ergò de formarum quæramus materia, ne vel corpora faciamus formas, vel quæ corporum sunt, trahamus ad res quasvis.

III. Causæ internæ essentiam conjunctim, non disjunctim dant.

Una enim illarum insufficiens est, semperq; desiderantur ambæ. Hominem non facit anima sola. neq; solum corpus, sed & anima & corpus. Idem esto judicium de corporibus omnibus.

IV, Pri-

IV. Privatio nullam in Physica meretur sedem.

Ad Generalem enim non spectat partem, quia nec causa, nec principium generale est. Non est forma, non materia, non efficiens, non finis. Quibus esse quid putatur, istis generationis principium dicitur. Sed dicitur. Quippe nec adest, nec adesse debet, ante generationem, nec in generatione, nec post generationem. In generatione forma adest. Ergò Privatio abest. Post generationem forma itidem adest. Ergo Privatio vicissim abest. Ante generationem forma adesse non debet: Ergò nec Privatio. Ergò, ut nullam habet sedem in Parte Generali, ita & nullam meretur in Parte Speciali.

CAPUT II.
DE MATERIA.
PRÆCEPTA.

I. MAteria est causa interna, ex qua corpus naturale constituitur.

II. Dividitur in Simplicem & Compositam.

III. Sim-

III. Simplex est pura materia, cujus essentiam nulla ingreditur forma, ut materia cœli, ignis, omniumq; corporum simplicium.

IV. Composita est, integrum corpus, cujus essentiam tàm forma, quàm materia ingreditur, ut materia hominis, equi, auri, &c.

QUÆSTIONES.

I. An Materia Simplex sit Materia Prima?

Resp. Definitur Materia Prima subjectum uniuscujusque, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum acc dens, & si corrumpitur aliquid, in hoc redit ultimum. Sensus est, omnis generationis & omnis corruptionis subjectum esse materiam primam, quippè quæ velut mater fœcunda omnes pariat formas. Sed materiæ simplici id non competere, videt quivis. Simplex cœli materia, cujus quæso generationis aut corruptionis subjectum est? Nullius sanè. Idem de cæteris simplicibus materiis cunctis censendum.

II. An primarium materiæ munus sit, generationis & corruptionis esse subjectum?

Resp. Neg. Data est materia imprimis, ut ex ea corpus naturale constituatur. Hoc

munus

munus exercet ubique. Minus nobili utilitate ad generationem & corruptionem concurrit. Inde & ibi est materia, ubi deest generatio, deest corruptio. In cœlo sanè nec generatio, nec corruptio habetur, materia tamen præstò est.

AXIOMATA.

I. Materia est Ens actu.

Est enim extra suas causas, constituit cum forma corpus, actu subjecta est formæ. Quæ omnia non sanè Entis potentialis sunt, quippè quod in causis est, non extra eas, cujus etiam nec agere est, nec pati.

II. Materia est ignobilior formâ.

Subjicitur enim huic, patitur, disponitur, & tractatur ab hac. Quæ omnia formæ urgent nobilitatem, materiæ ignobilitatem.

III. Materia nobilior est accidentibus.

Substantia enim est, quæ præstantior accidente quovis. Accidentis esse inesse est: At materia & est, & esse largitur aliis.

IV. Materia substantia incompleta est.

De se enim & per se speciem non absol-

vit,

vit, ſed formæ poſtulat influxum, cujus demum operâ perfecta & completa oritur Subſtantia.

V. Materia prima figmentum eſt.

Nullibi enim niſi in libris & hominum quorundam cerebellis deprehenditur. Generationes & corruptiones nunquam in tali ſpectantur materia, ſed ſemper in corporibus inchoantur, conſummantur.

CAPUT III.

DE FORMA.

PRÆCEPTA.

I. FOrma eſt cauſa interna, per quam corpus naturale conſtituitur.

II. Dividitur in Genericam & Specificam.

III. Generica eſt, quæ ſpeciem non conſtituit, magisque materiæ, quàm formæ rationem habet, ut Forma terræ, aëris, aut aquæ in homine.

IV. Eſtq; vel Subordinata, vel Partialis, vel Accidentaria, vel Generica in ſpecie dicta.

V. Sub-

V. Subordinata est, quæ lege naturę sub specificæ dominio aliquandiu latitat, donec jugo excusso propriam speciem constituat. Ut anima muscæ in corpore formicæ, anima cimicis in ligno abiegno &c.

VI. Partialis est, quę partem integrantem constituit, certarumq; operationum causa existit. Ut forma cordis, epatis, ventriculi, &cæt.

VII. Accidentaria est, quæ sine lege ad tempus corporibus nonnullis per Accidens inest. Ut formæ quę cum cibo, potu, medicamentis, aëre, aliisque modis assumuntur.

VIII. Generica in specie dicta est communis formæ conceptus plures sub se species comprehendens. Ut anima sensitiva, vegetativa, &c.

IX. Specifica est, quæ speciem consti-

ſtituit, certarumq; affectionum & effectionum cauſa exiſtit. Ut forma hominis, equi, canis &c.

QUÆSTIONES.

I. *An formæ educantur?*

Reſp. De origine formatum cum res eſt, cenſent, eas educi è potentia materiæ. Verùm potentia hæc aut materiæ ſubſtantia, aut accidens eſt. Si ſubſtantia, mutaturne hæc in formam? Non perit materiæ ſubſtantia, ſed corpori velut pars eſſentialis ineſt. Si accidens ſt, mutaturne hoc in ſubſtantiam? Nullum unquam accidens in ſubſtantiam abit. Ne mille quidem accidentia pro unica ſufficiunt ſubſtantia.

II *An formæ inducantur?*

Reſp. A cœlo & aſtris induci formas in materiam præparatam & elaboratam, cenſet Fernelius Sed particularem, determinatam, & proximam cauſam poſtulant formæ. Cœlum & aſtra cauſæ univerſalis, indeterminatæ & remotæ, agunt partes,

III. *An formæ creentur?*

Reſp. Diſtinguenda hîc tempora, ne Deo tribuatur, quod Naturæ eſt, & Naturæ, quod Dei. In prima mundi creatione for-

mæ omnes creabantur jussu & verbo DOMINI. Hodie verò ad creationem formarum qui confugiunt, saltu immani è via Generationis in viam creationis ruunt.

IV. An formæ generentur?

Resp. Hodie utiq; nulla alia formas de novo producendi datur via, quam generatio. Substantiæ enim sunt: Ergò vel creantur vel generantur. Tertium non datur. Sed non creantur: Igitur generantur. Qui congenerari eas dicit, nihilominus generari eas infert. Congenerari enim ut nomine sic & re infert generari.

V. An formæ traducantur?

Resp. Traductio formarum nihil aliud est, quàm istarum cum seminibus propagationem cùm testetur Natura, Naturæ id asserat scrutator. Homo cùm generatur, forma traducitur. Eo nempè modo, quo semine mediante anima humana se multiplicat.

VI. An formæ in corporum interitu pereant, & quomodo?

Resp. Pereunt sanè exceptâ rationali animâ omnes. Quis enim omnium equorum & omnium canum animas corporibus jam dudum corruptis in mundo putet superstites? Non tamen formæ illæ abeunt in pri-

vatio-

vationem. Sic enim cum esse desinerent, esse inciperent. Sed verè annihilantur, dum nec in substantiam, nec in accidens ullum mutantur.

AXIOMATA.

I Formę ex materia non fiunt.

Nec enim materiæ substantia, nec ejusdem accidentia in formas abeunt. Imò ex materiâ non nisi compositum fit: at forma non compositum, sed compositi principium seu causa est.

II. Formæ in materiam non abeunt.

Non enim ex materia constant, in quam abire queant. In privationem si abeunt, non tàm abeunt, quàm redeunt. Datâ enim privatione, datur inevitabili necessitate juxta istorum dogmata forma.

III. Unius rei non nisi una est forma.

S ecifica nempè, quæ certam constituit speciem. Sic equus unam habet formam specificam, unam canis, unam equus. Plures tamen Genericæ in una re quin sint, nil impedit. Materiæ enim illæ induunt indolem, quæ non simplex semper, sed composita sæpè est. Sic in equo reperire licet formam ignis, aëris, terræ, aquæ &c.

IV. For-

IV. Forma dat esse rei, distingui, & operari.

Specifica scilicet, quæ sola formæ gau-
let munere. Dat verò esse, non totum, sed
pecificum. Una enim saltem rei natura-
is pars est. Dat distingui, non quodvis, sed
pecificum. Quale enim esse est, tale etiam
istingui est. D t operari, non quodlibet,
ed spec fi um & proprium Ut enim se
es habet in essendo, ita & in operando. Sic
nima humana homini largitur speciem,
ifferentiam, & operationes verè humanas.

V. Forma nunc latet, nunc patet.

Duplex in formis deprehenditur actus.
Alterum vocant Enti ativum, alterum For-
nalem Ille nudam formarum entitatem
k substantiam notat: hic influxum & offi-
ium illarum connotat. Cùm latent, illum
abent, hoc care t. Cùm patent, cùm hoc,
ùm illo gaudent. Hyeme latentes hirundi-
ies, muscæ & ranæ, suis non sunt orbatæ
ormis, exiguis tamen forma um ornatæ
lotibus. Unde formalis actus itidem ge-
ninus. Alius simpliciter, alius secundum
quid ta is. Ille in recto & perfecto; hic in
ravo & imperfecto conspicitur. Sic ani-

mam nunc in procerâ quercu, nunc in trunco, nunc in germine, nunc in gland habemus.

VI. Forma nunc informat, nun efficit.

Non solius formæ sustinet partes, se efficientis etiam tuetur vices. Unde enin omnes corporum naturalium operatione Quis pueris circa septimum ætatis annu format dentes? Quis avibus fingit pingit pennas? Quis in arboribus progenerat fo lia, flores, fructus? Forma & non materi In ipso matris utero, omnem membroru omnium quis præparat apparatum? Nil n si forma. Ad DEUM si appellas, idem in c nis, idem in suis, idem in pulli gallinac idem in pediculi formatione agas, necessu habes. Nec natura sine DEO format, n DEUS sine naturâ.

CAPUT IV.
De Natura.

PRÆCEPTUM.

NAtura est causa interna, q quodvis corpus naturale su hab

habet essentiã, affectiones, actiones & passiones. Sic natura dat equo essentiam equinam, potentiam hinniendi, currum trahendi, adeoq; agendi & patiendi.

QUÆSTIONES.

I. An naturæ Descriptio vulgò prolata careat vitio?

Resp. Inquiunt: Natura est principium & causa motus & quietis ejus, in quo inest primò, per se, & non secundum accidens. Ubi verba singula, singula pariunt litigia. Quid notat principium? Quid causa? Quid motus? Quid quies? Quid particula Et? Quid primò? Quid per se? Quid non secundum accidens? Verbo dicam. Nunc omittenda ponuntur, nunc ponenda omittuntur, variæq; ταυτολογίαι & ἀκυρολογίαι committuntur.

II. An natura senescat, viresq; rerum langvescant?

Resp Audimus non rarò cœlum descendisse, & ad terram nunc inclinare propius vetustate, Elementa affici & affligi variè, loca esse arida & effœta, quæ olim fuerint fœcunda, Eclipses esse & frequentiores & hor-

horridiores,novos hodiè vigere morbos veteribus ignotos, plantas & medicamina degenerare, viribusq; aut nullis aut exiguis pollere, ipsos deniq; homines cum primis & antiquis illis nec vivacitate, nec quantitate,nec sanitate, nec formositate conveni re, cunctaq; sponte sua ad interitum verge re. Ast si vera hæc,mundi interitus non su pernaturalis ac miraculosus, sed naturali expectandus In specie,descendisse cœlum figmentum est, jamdudum à Naturæ scru tatoribus explosum. Elementorum vire qui trahit in dubium, ignem accedat, & plus satis incalescet Eclipses esse horridic res & frequentiores, monstrum in Mathe est. Plantis vires loca adimunt & tempo anni,absque mundi senio. Homines hod deteriores vetustioribus,non ob naturæ d fectum, sic enim nulli forent: sed ob m rum depravationem. Mutata est non n tura, sed hominum vita.

AXIOMATA.

I. Contra naturam Deus nihil ag

Non enim opposita sunt,Deus & Nat ra,sed subordinata. Ille supra hanc, h sub illo est. Non ille contra hanc, nec h

con

contra illum eſt. Ex amiciſſimis inimiciſſimos, ex Imperatore Tyrannum, & ex Deo non-Deum facere, nefas eſt.

II. Opus naturæ eſt opus intelligentiæ non errantis.

Deo non ſecus ac Naturæ ipſi adſcribuntur naturæ opera. Vires enim operandi conceſſit primitus, & etiamnum ad opera quævis concurrit efficaciter. Cum fortibus agit fortiter, cum debilibus debiliter, cum neceſſariis neceſſariò, cum contingentibus contingenter.

III. Natura non facit ſaltum.

Ubique enim procedit gradatim, ab imperfecto ad perfectum tendens. Non habemus hominem perfectum, antequã ſpectemus imperfectum. Et ipſæ quoque literæ ſuam vivere videntur infantiam, pueritiam, ætatemq; virilem.

IV. Natura non deficit in neceſſariis.

Nihil hîc in auguſtiſſimo mundi reperire licet theatro, quod ſuis defraudatum ſit dotibus, ſed dedit Natura cuiq; tantum, quantum ſat eſt. Et in una ſpecie cum dantur, in alia quæ non occurrunt, liberalitas

naturæ accreſcit,non decreſcit. Huic communicavit pennas, illi ſquamas, iſti teſtas, alii ſetas, alii vellera.

V. Natura ſemper facit id quod eſt optimum.

Sui nempè cum juris eſt,ab aliis non impedita cauſis. Optimum hoc in omni elucet genere,tam latè patens,quàm latè ipſum naturæ latifundium. Optimum natura facit hominem, optimum canem, optimam muſcam, optimam formicam.

CAPUT V.

De Efficiente.

PRÆCEPTA.

I. EFficiens eſt cauſa externa, à qua corpus naturale producitur.

II. Dividitur 1. in Univerſale & Particulare. 2. in Remotum & Proximum. 3. in Principale & Inſtrumentale. 4. in Totale ſeu ſolitarium & Partiale ſeu ſocium. 5. in per ſe & per accidens.

III. Univerſale eſt, quod ad unum

& certum corpus naturale producendum determinatū non eſt.

IV. Eſtq; vel Primum vel Secundū.

V. Primum eſt, quod ſupremum eſt, & cujus influxu cuncta corpora naturalia producuntur, ipſum verò ſuperioris cauſæ influxum ferre nequit. Tale eſt DEUS, à quo corpora naturalia omnia & ſingula.

VI. Secundum eſt, quod non planè ſupremum eſt, & cujus influxu multa quidem corpora naturalia producuntur, ſed ita, ut & hoc ab influxu ſuperioris cauſæ dependeat. Talia ſunt corpora cœleſtia.

VII. Particulare eſt, quod ad unum & certum corpus naturale producendum determinatum eſt. Sic homo tantùm hominem, non lapidem, non arborem, non equum generat.

VIII. Remotum eſt, quod corpus

naturale mediatè, & aliarum causarum interventu producit. Sic Sol est causa remota hominis, equi, canis.

IX. Proximum est, quod corpus naturale immediatè, & sine aliarum causarum interventu producit. Sic homo est causa proxima hominis, equus equi.

X. Principale est, quod corporis naturalis productionem per se intendit, nec ulli alii causæ inservit. Sic parentes sunt causa principalis filii, equus generans equi geniti.

XI. Instrumentale est, quod corporis naturalis productionem per se non intendit, & ad producendum illud principali inservit. Sic spiritus & calor sunt instrumenta generanti ad productionem geniti inservientia.

XII. Totale seu Solitarium est, quod solum sufficiens est, ad corpus natu-

na
te
Sic
pri
ra
pla
cù
XIII.
so
pu
alt
cu
pr
&
XIV.
co
ho
fec
ctu
XV.
int
du
ne
cid

naturale producendum, nec alterius similis operam requirit. Sic DEUS, ut solitaria causa in principio creavit cœlum & terram. Sic solitariæ causæ sunt plantæ cùm generant, aurum cùm se multiplicat.

XIII. Partiale seu Socium est, quod solum sufficiens non est, ad corpus naturale producendum, sed alterius similis operam & concursum requirit. Sic causæ sociæ producendi hominis sunt mas & & fœmina, equi equus & equa.

XIV. Per se est, quod ex intentione corpus naturale producit. Sic homo generans hominem perfectum causa per se est, quia effectum illum intendit.

XV. Per accidens est, quod citra intentionē corpus naturale producit. Sic homo generans hominem monstrosum, causa per accidens monstri istius est, quia il-

lud non datâ operâ, sed incidenter producit.

QUÆSTIONES.

I. *An in generationibus corporum naturalium acquiescere debeamus in causis universalibus?*

Resp. Neg. Dato enim certo & determinato effectu, non in causis quæ indifferenter se habent ad omnes effectus producendos acquiescendum: sed ad illam quæ unicè ad effectum hunc determinata & restricta est, tendendum. Hinc frustra dicunt, Solem generare ranas, mures, vermes, & alia. Ut Sol & homo generant hominem: ita & Sol & rana ranam, Sol & mus murem, Sol & vermis vermem.

II. *An in generationibus corporum naturalium acquiescere debeamus in causis remotis?*

Resp Neg. Causæ enim istæ corpora naturalia mediatè saltem producunt Ergò inquirendum, quibus causis mediantibus hoc vel illud corpus producant. Unde iterum cùm ranæ, mures, vermes, metalla & similia generantur, malè in Sole ac cæteris stellis acquiescunt, Ut hominis & canis cau-

ſaremota Sol eſt: ita & muris, ranæ, vermis, auri & argenti.

III. An in generationibus corporum naturalium acquieſcere debeamus in cauſis inſtrumentalibus?

Reſp. Neg. Inſtrumentales cauſæ Principalibus inſerviunt. Hæ ergò quærendæ, hæ ponderandæ. Hinc quoties calor rei dicitur autor, toties inſtrumentum ſaltem nominatur, cum princeps nominari debuiſſet cauſa. Turpe eſt, commendare malleum, & præterire fabrum.

IV. Quænam in cauſis Sociis requiratur ſimilitudo?

Reſp. Non tàm Eſſentiæ, quàm Influxus. Hinc ut non ſemper duo equi currum trahunt, ſed ſæpè equus & bos: ita non ſemper canem duo canes, hominem duo homines generant, ſed canem nonnunquam canis & lupus; hominem homo & equa, aut etiam capra. Quamvis qualis cauſa, talis effectus ſit, & monſtroſam commiſtionem monſtroſus ſequatur partus.

AXIOMATA.

I. Effectum determinat cauſa particularis, non univerſalis.

Hæc

Hæc enim uniformiter: illa difformiter agit. Hæc virtute unâ eâdemq;: illa variâ ac multiplici gaudet. Agit cum omnibus cœlum, & communi favore juvat ortum omnium: quod verò hæc naſcatur ſpecies & non illa, à ſpeciali & particulari fluit cauſâ.

II. Effectum ponit cauſa proxima, non remota.

Hæc enim remotè & mediatè: illa proximè & immediatè effectum tangit. Hæc generalior: illa ſpecialior eſt. Hæc confuſam parit cognitionem: illa diſtinctam propriamq; ſcientiam. Hominem cœlum non ponit, nec canem, nec equum, nec ranam, nec murem: ſed ab homine homo, à cane canis, ab equo equus, à rana rana, à mure mus gignitur.

III. Effectum ponit cauſa principalis, non inſtrumentalis

Hæc enim cœca & ſerva eſt: illa cognitione ac dominio gaudet. Hæc regitur & ordinatur: illa regit, ordinat & diſponit. Hominem, canem, ranam aut vermem calor non ponit: ſed principalis quærenda cauſa, anima ſcilicet quæ calore utitur.

Effe

IV. Effectus causâ suâ nobilior non est.

Quicquid enim habet, ab hac habet Unde ergò major illa nobilitas? Hinc accidens substantiæ causa non est. Hæc enim illo longè nobilior. Nec cœlum causa animatorum & viventium est. Omne enim animatum præstat inanimato; omne vivum non vivente.

V. Causæ sociæ stant pro unâ.

Conjunctim enim influunt, & quod una præstat causa solitaria, id demū duæ agunt sociæ. Hinc defectum & imperfectionem inferunt. Frustrà ergò de anima quæritur, an à patre, an à matre veniat? An pater totam det, an partem ejus? Pater & mater conjunctim influunt, pro una stant causa, à qua unus iste effectus.

CAPUT VI.

De FINE.

PRÆCEPTA.

I. FInis est causa externa, propter quam corpus naturale producitur.

Divi-

II. Dividitur in Universalem & Particularem.
III. Universalis vel absolutè talis est, vel Respectivè.
IV. Absolutè universalis est, cujus gratiâ totum mundi systema à Deo creatum, hucusq; conservatum, & porrò conservandum est. Talis est gloria Dei. Omnia propter unũ illud ens sunt, quod non est propter aliud præter se.
V. Respectivè universalis est, cujus usui totus mundus cum omnibus suis patribus inservit. Talis est homo, mundi Epitome, & Naturæ deliciæ.
IV. Particularis est, ad quem tanquam bonum suum res quævis in suo genere è naturæ præscripto tendit. Sic finis hominis est sapere, Solis diem & noctem constituere &c.

QUÆSTIONES.

I. An tota Natura propter finem agat? Aff.

Aff. Naturam propter finem non agere, qui existimant, ridentur ab Aristotele, exploduntur à Platone, Galeni jussu etiam vapulant Nec absq; ratione. Sapienter enim natura agit At sapiens finem respicit. Semper uno & eodem modo Natura agit. Si jam temerè & inconsultò ageret, non perpetuò modum observaret eundem.

II. An vermes, muscæ, papiliones, aliaq́; animalia propter finem fiant?

Aff. Habent utiq; suum finem Universalem, habent etiam Particularem. Ille est partim DEI gloria, partim hominum utilitas. Annunciant enim DEI potentiam, sapientiam, & bonitatem. Homini verò licet non cedant immediatè in alimentum: tamen ab aliis comeduntur brutis, quæ bruta prosunt & famulantur hominibus. Hic, pro specierum varietate varius, in hâc tamen mentis caligine summè obscurus est.

III. An equus intentione propriâ generet equum, canis canem, leo leonem?

Resp. Propria intentio alienæ intentioni opponitur. Isti nempè, quam DEO adscribunt. Putant enim, DEUM saltem specierum propagationem intendere, naturam

verò

verò particularem propriâ intentione carere. Ast quod putant, malè putant. Si enim non propriâ gauderent intentione, non causæ per se sed causæ per accidens in toto generationis actu essent.

AXIOMATA.

I. Omnia propter hominem, homo propter DEUM.

Homini enim lucent sidera, surgunt montes, descendunt valles, fœtificat terra, parturit natura universa. Ut verò homo non à se, ita nec propter se. Ultimus noster finis, non in Divitiis, non in Deliciis, non in Honoribus, non in Pulchritudine, non in Scientiis; sed in Gloriæ DEI, in Sapientiæ, Potentiæ & Clementiæ divinæ, celebratione consistit.

II. Omnia suos cognoscunt fines.

Aranea, quæ laxos in foribus suspendit casses, non id cœco facit ausu. Hirundo cum rostro stramina & lutum disponit, opusq; luteum semicirculari formatum figurâ celsâ sub trabe figit, nec agit, nec appetit quod nescit. Ignoti nulla cupido. Adest ergò cognitio, & in hisce, & in aliis cunctis. Hoc saltem discriminis interest, quod

repe-

reperire liceat nunc Cognitionem Intellectualem, nunc Sensualem, nunc Naturalem In homine cernimus Intellectualem, Sensualem & Naturalem In brutis Sensualem & Naturalem. In plantis & inanimatis Naturalem tantum.

CAPUT VII.

De Fortuna.

PRÆCEPTA.

I. FOrtuna est causa per accidens, in actionibus hominum certo consilio susceptis, ubi præter intentionem alius nonnunquam accidit eventus. Sic cum terram fodit agricola, ut feliciter proveniant fruges, & thesaurum invenit, de fortunâ suâ gloriatur.

II. Dividitur in Bonam & Malam.

III. Bona est, cùm eventus, qui accidit, bonus est. Sic fortuna bona est, cùm rusticus terram fodiens thesaurum invenit.

IV. Mala est, cùm eventus, qui accidit,

cidit, malus est. Sic mala fortuna est, cùm rusticus terram fodiens frangit rutrum.

QUÆSTIONES.

I. *An & ubi detur Fortuna?*

Resp. Communis hominum vox est: Non putâram. Fortuna ergò datur. Quippè in hominum actionibus certo consilio susceptis insperatus accidit eventus. Datur verò Fortuna in agentibus ἐκ προαιρέσεως, certo consilio. Non datur in agentibus ἄνευ προαιρέσεως, absq; consilio. Hinc non cadit in inanimata, animata vegetativa, animata sensitiva & ipsos quoque homines rationis usu destitutos.

II. *Ad quamnam causarum referenda Fortuna?*

Resp. Ad Efficientem. Ad Materiam enim & Formam referri nequit, quia causæ hæ essentiam ingrediuntur: at Fortunam nemo dixerit partem effectus fotuiti esse. Ad finem non spectat, quia nihil magis fortunæ repugnat, quam finis: Est enim præter intentionem agentis. Remanet ergò causa efficiens, eaq; non per se, sed per accidens. Datur enim hîc influxus, sed non datur intentio.

AXIOMATA.

I. Vana gentilium fortuna eſt.

A gentilibus, & aliis, qui de iſtorum participant indole, fortuna ſola, dicente Plinio, invocatur: una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, à plerisq; verò & cœca eſt exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta & in tota ratione mortalium ſola utramq; paginam facit. Aſt veri cùm Philoſophi tum Chriſtiani eſt, oculatiſſimæ DEI providentiæ ſuam ſubjicere fortunam.

II. Ubi multum fortunæ, ibi parùm intellectus.

Ex hujus enim infirmitate, qui omnem prævidere nequit eventum, oritur fortuna. Quò plus ergò fortunæ adeſt, eò minus prudentiæ & intellectus adeſt. In Medico laudare fortunã, eſt Medici accuſare ignorantiam.

III. Ubi multum intellectus, ibi parum fortunæ.

Fluit è priori. Hinc DEI glorioſi reſpectu, cui

cui futura præſentia ſunt, cujus intellectus ſapientia ipſa eſt, omnis cadit fortuna. Nec Medicus peritus ſperat fortunam, ſed juxta artis procedit normam, fretus ratione & experientiâ.

CAPUT VIII.

De Caſu.

PRÆCEPTA.

I. CAſus eſt cauſa per accidens in actionibus rerum naturaliũ ob certum finem ſuſceptis, ubi præter intentionem alius nonnunquam accidit eventus. Sic cum tegula de tecto decidit, & vulnus prætereunti infligit, caſus eſt.

II. Dividitur in Bonum & Malum.

III. Bonus eſt, cùm eventus, qui accipit, bonus eſt. Sic bonus caſus eſt, cùm vitrum de menſa cadit, nec tamen frangitur,

IV. Malus eſt, cùm eventus, qui accidit, malus eſt. Sic malus caſus

eſt,

eſt, cùm tegula de tecto decidens prætereuntem occidit.

QUÆSTIONES.

I. Quomodo caſus differat à fortunâ?

Reſp. Materialiter, non Formaliter. Utraq; harum cauſarum per accidens influit, atque ſic effectum incidenter producit. In hoc verò datur diſcrepantia, quod Fortuna ſpecialiter applicetur agentibus ἐκ προαιρέσεως; caſus agentibus ἄνευ προαιρέσεως.

II. An errent, qui Caſum attribuunt agentibus ἐκ προαιρέσεως?

Reſp. Diſtingvimus inter Caſum Generaliter & Specialiter ſumtum. Generaliter omnem ſub ſe comprehendit cauſam per accidens, ſed non Specialiter. Priori, non poſteriori modo, rectè ajunt, caſu ruſticum inveniſſe theſaurum, caſu ſaltatorem fregiſſe pedem, caſu aliquem fuiſſe interfectũ.

AXIOMATA.

I. Caſus ſcientiam non parit.

Hæc enim è cauſis per ſe, non è cauſis per accidens ſperanda. Cum tamen quæ per accidens fiunt, etiam fiant, licet per accidens: illa quoque quæ per accidens agunt,

agunt, etiam agunt, licet per accidens. Unde & quæ fiunt per accidens, & quæ agunt per accidens, etiam curantur à Physico, licet per accidens.

II. Quæ casu fiunt, rarò fiunt.

Naturam enim plerumque à scopo aberrare, & alium effectum præter intentionem producere, vero non est simile. Non tamen hîc valet reciprocatio. Nam quæ rarò fiunt, non omnia casu fiunt. Rarò fiunt Eclipses, non tamen casu Semel saltem factus est mundus, non tamen casu.

CAPUT IX.

De Monstris.

PRÆCEPTA.

I. Monstrum est effectus naturalis cum insigni aliquâ deformitate, à cause deficiente & aberrante productus. Sic monstra sunt, homo biceps, monoculus.

II. Dividitur in id quod speciem mutat, & quod speciem servat.

III. Quod speciem mutat, est quod ab aliis effectis rectis & perfectis planè differt specie, ut mulus.

IV. Quod ſpeciem ſervat, eſt quod ab aliis effectis rectis & perfectis ſpecie quidem non differt, ſed tamen aliâ quâdam deformitate diſcrepat, ut bicipites, monoculi, &c.

V. Hocq; vel eſt circa ſexum, vel circa conſtitutionem aliarũ partium ſexu illæſo.

VI. Circa ſexum eſt, ubi certæ ſpeciei individuum vel eſt ſexus dubii, vel utriusq;, ut Hermaphroditi.

VII. Circa conſtitutionem aliarum partium eſt, vel ratione Numeri, vel ratione Magnitudinis, vel ratione Unitatis, vel ratione Conformationis. Sic naſcuntur monoculi, gigantes, hiantibus deformes labris, hirſuti, infantes quorũ oculi in mediâ ſunt fronte, nares in lateribus, aures in occipite, &c.

QUÆSTIONES.

I. An Gigantes ſint Monſtra?

Aff. Omnia facta sunt in numero, pondere & mensura. Gigantes ergò cum communem hominum staturam excedant insigniter, ad monstrorum omninò spectant censum.

II. *An Pygmæi sint Monstra?*

Resp. De Pygmæis quæ narrat Aristoteles, Plinius, & qui hos sequuntur, fabulosa sunt. Nullibi tàm parva gens, bella quæ inferat gruibus. Nulli populi, quorum tota cohors pede non est altior uno. In principum verò aulis nani & pumiliones habentur, ordinem hunc monstrorum qui ornant maximè. Communem enim gentis humanæ staturam non attingunt.

III. *An Esavus fuerit Monstrum?*

Resp. Esavus prodiit ex utero rufus totus, similis togæ villosæ. Monstrum ergò fuit, ac deformitate non caruit. Hominis prærogativa insignis est, cutis polita, quâ cuncta superat bruta.

IV. *An nymphæ & mulieres aquaticæ sint monstra?*

Neg. Spectra enim sunt, adeoq; ad Naturæ opera non spectant. Hinc ut inter Naturæ ἔργα non sunt: ita nec inter ejusdem πάρεργα.

V. An Kobaldi sint monstra?

Neg. Etiam hi Diaboli larvæ ſunt. Qui poſuit in cœlo bellum, in Paradiſo fraudem inter primos fratres odium, & in omni opere ſeminat zizania, is etiam obtulit Cobaldos.

VI. Quænam monstrorum causæ sint?

Reſp. Omnium monſtrorum cauſas proferre non audet, in finitis modis à recto aberrari poſſe qui perpendit. Potiora monſtra vel vitio Materiæ, vel defectu Efficientis fiunt. Materia partim ſemen, partim ſanguis menſtruus eſt. Efficiens vel phantaſia, vel ſpiritus, vel ſimile quid eſt.

AXIOMATA.

I. Monſtra mundum pulchriorem non præſtant.

Deforme quod eſt, non ornat, ſed deformat. Monſtrorum ergò deformitas non pulchritudinem, ſed deformitatem infert mundo.

II. Monſtrum effectus cum defectu eſt.

Duo enim continet, Materiale & Formale. Illud effectus naturalis eſt; hoc de-

formitas effectui adhærens. Datur in monstris naturæ actio, licet vitiata. Format virtus, licet pravè formet. Adest materia, licet pauca, divulsa labeq; notata.

III. Monstrum defectum insignem connotat.

Non enim qnaliscunq;, sed enormis deformitas monstrum parit. Hinc qui nascitur cum maculis in facie, aut verruca & tuberibus in digitis, non statim monstrum es

IV. Monstrum defectum naturæ in fert.

Natura ubi sua præstitit, & casu quadam oritur deformitas, monstrum non es Hinc quibus membra fasciis aut ligament pervertuntur, aut quibus casu partes av suntur, ad monstra referendi non sunt. No enim adest ibi erratum naturæ. Genitis d fectus hi advenêre, non fœtui à primo ort adfuêre.

V. Natura monstrum intendit.

Si non Intentione Primariâ; tamen S cundariâ Primariâ non nisi perfectum i tendit. Secundariâ imperfectum etiam a mittit Consequi cum nequit effectum si esse perfecto, intendit eum sub esse impe fecto.

Caput X.
De Fato.
PRÆCEPTA.

I. FAtum eſt ordo in cauſis naturalibus effectus ſuos infallibiliter inferentibus, à Deo glorioſo præcognitus, præordinatus & præſtitutus.

II. Eſtq; vel Theologicum, vel Aſtrologicum, vel Phyſicum, vel Stoicum.

III. Theologicum eſt æternum Dei decretum de omnibus rerum eventibus, in pręcipiendo, agendo, permittendo & determinando conſiſtens. Sic fato fiunt divites & pauperes, pulchri & deformes, moriones & ſapientes.

IV. Aſtrologicum eſt, aſtrorum in corpora inferiora influentia, variè iſta regens ac dirigens. Sic fato fiunt Eclipſes, tonitrua, fulgura, &c.

V. Phyſicum eſt, omnium cauſarum natu-

naturalium ordo, effectus necessarios inferens, DEO naturæ autori subjectus. Sic fato fiunt frigora, æstus, venti, pluviæ, &c.

VI. Stoicum est, absoluta rerum necessitas, ex siderum influxu & aliarum causarum connexu orta, omnes actiones cùm humanas, tùm divinas respiciens. Sic fato hoc ipse DEUS quoq; numen Parcarum carcere clausum fingitur.

QUÆSTIONES.

I. *Quid censendum de fato Astrologico?*

Resp. In se verissimum & certissimum est: Astrologorum respectu vel prudentissimum vel vanissimum. Limites enim suos habet, quos ultra cùm tendit, noxium & damnabile evadit. Sic fato hoc fiunt quidem tempora anni, dierum ac noctium vicissitudines, humorum augmenta & decrementa, eclipses, taliaq; plura: At fatum hoc ad voluntatem nostram trahere, est homini liberum arbitrium detrahere, DEUMq; gloriosum siderum rectorem & creatorem culpare.

II. *Qui*

11 *Quid de fato Stoico sciendum?*

Resp. Stultum hoc brutumq; est. DEUM enim facit non DEUM, & hominem non-hominem Si tamen vera sunt, de Stoicis quæ memorant. Eos nempe omnia fatali adscripsisse necessitati, DEUMq; ipsum causarum naturalium subjecisse legibus. Quod sentire impium ac blasphemum est.

AXIOMATA.

I. Fato fiunt cuncta.

Non quidem Stoico, nec Astrologico, nec Physico; sed Theologico ac Divino. Ab ipso quippè DEO sunt, quæcunque sunt. Hujus moderamine omnia conservantur, omnia diriguntur. Omnia ab hoc, omnia in hoc, omnia ad hunc, omnia per hunc.

II. Fatuorum fatum fatuum.

Non falluntur semper, Astrologorum prædictionibus omnium futurorum eventum, quo ad vitia, virtutes, honores, divitias, matrimonium, liberos, ac similia qui subjiciunt. Fatuis enim fatua fata. Sic permittente DEO, ut superstitio hominum Satanæ sentiat flagellum.

LIBER SECUNDUS.

DE AFFECTIONIBUS COR-poris naturalis.

Caput I.

De affectionibus in genere.

PRÆCEPTA.

I. AFfectiones ſunt accidentia, quæ corpori naturali omni, ſoli, ſemper, & πρώτως inſunt, vel adſunt.

II. Dividuntur in Unitas & Di-junctas.

III. Unitæ ſunt affectiones, quæ ſimpliciter & ſolitariè de corpo-re naturali dicuntur, ac cum eo in ſenſu unito reciprocantur, ut Quantitas, Qualitas, Locus & Tempus.

IV. Suntq; vel Intrinſecæ, vel Ex-trinſecæ.

V. Intrinſecæ ſunt, quæ corpori naturali inhærent, ut Quantitas & Qualitas.

VI. Extrinſecæ ſunt, quæ corpori

natu-

naturali adhærent aut adſunt, ut Locus & Tempus.

VII. Disjunctæ ſunt affectiones, quæ conjunctim de corpore naturali dicuntur, & cum eo in ſenſu disjuncto reciprocantur, ut Motus & Quies.

QUÆSTIONES.

I. An omne corpus naturale habeat motum?

Reſp. Motum habere & quieſcere contradictoria ſunt. Cum ergò terram quieſcere & putemus nos, & ſtatuant Interpretes, fruſtrà hi omni corpori naturali attribuunt motum. Pro motu verò mobilitatem ſi ſubſtituunt, & Ens ſucceſſivum in permanens mutant, & primum ſomniant actum, quem natura nunquam perficere conetur ſecundo.

II. An omne corpus naturale habeat quietem?

Reſp. Quietem habere & moveri itidem contradictoria ſunt. Hinc cum moveri ſidera & nos ſtatuamus, & Interpretes aſſerant, malè hi omni corpori naturali attri-

buunt quietem. Quietem solis facere affe ctionem nonnè insipiens est sapientia?

III. Quomodo Motus & Quies in or dine ad corpus naturale se habeant?

Resp. Ut affectio Disjuncta. Non enin omne corpus naturale motum habet, neq etiam omne quietem: sed quædam motum quædam quietem. Moventur sidera, quies cit terra.

AXIOMATA.

I. Affectiones sunt Positivæ, noi Privativæ.

Sunt enim accidentia, quæ corporis na turalis essentiam substantiarũ influxu con stitutam insequuntur. Hinc infinitum & vacuum affectiones facere Privativas, no Positivas, est atramentum inferre rubrum vitrum ligneum, & stramen marmoreum

II. Affectiones dicuntur de subje cto reciprocè.

Non enim accidentia communia, se propria sunt. Naturam insequuntur, no verò modo quovis acquiruntur. Mensæ ve rò, scamno, aliisq; artificialibus competer cùm videntur, non jam porrò res artis, se res naturæ ponderanda. Utraque enim ir

rebu

rebus a
opus, p
ta, est Q
lapidea,

I. Q
illu
ope
end
lis,
II. T
gni
stitu
Min
III. M
tita
non
re h
rum
IV. Mi
tatis

rebus artificialibus adeſt. Proſtat naturæ opus, proſtat artis opus. Menſa eſt Quanta, eſt Qualis, non ut menſa, ſed ut lignea, lapidea, aut alia: non πρώτως ſed δευτέρως.

CAPUT II.

De quantitate.

PRÆCEPTA.

I. QVantitas eſt affectio intrinſeca corporis naturalis, quâ illud eſt extenſum, aptumq; ad operationes ſibi debitas perficiendum. Ut quantitas Cœli, Solis, Lunæ &c.

II. Terminos habet reſpectu magnitudinis & parvitatis, qui conſtituunt in natura Maximum & Minimum.

III. Maximum eſt terminus quantitatis, quem natura excedere non ſolet. Ut maximus in genere hominum, in genere equorum, &c.

IV. Minimum eſt terminus quantitatis, infra quem natura deſcen-

dere non solet. Ut minimus i
genere hominũ, in genere equo
rum, &c.

V. Utrumq; certâ constat figurâ quæ est quantitatis determina tio, extrinsecus in superficie cor poris apparens, ut figura homi nis, equi, canis, &c.

QUÆSTIONES.

I. An quantum dividi possit in infinitum?

Resp. Physica hæc quæstio est: ergò d de Physicâ loquitur divisione, non de Ma thematicâ. De eâ, quæ re & opere: non d illâ, quæ mente & conceptu fit. Cum erg quantum finitum sit, in infinitum divid nequit. Non sanè transitus finiti in infin tum est. Abhorret ubiq; ab infinito natur

II. An quantitatis aliqua sit efficacia?

Resp. Negativam suadet ratio, confir mat experientia. Ratio, quia quantitas Ma teriam sequitur, non Formam. Ut erg Materia non agit, ita nec quantitas. Expe rientia, quia homo intelligit ob qualitaten non quantitatem: canis latrat ob qualita
ten

tem, non quantitatem, cunctæq; actiones rerum ſequuntur qualitates, non quantitates.

AXIOMATA.

I. Datur in natura maximum & minimum.

Non enim in infinitum progreditur natura. Progrederetur autem, ſi quovis magno ſemper majus, & quovis parvo ſemper minus daretur. Maximum nobis aquæ ſupra cœleſtes ſunt. Minimum atomi. Minimum hoc tale eſt Negativè, non Poſitivè. Licet enim atomus non admittat minus, æquale tamen quin admittat, nil obſtat.

II. Datur in ſpecie viventium maximum & minimum.

Non ad punctum redacta ſpecierũ quantitas eſt, ſed latitudinem habet inſignem. Differt magnitudine homo ab homine, equus ab equo, canis à cane. Infinitas tamen non adeſt, ſed & maximum & minimum terminum ſpecies habet quævis. Non excreſcit muſca ad quantitatem gallinæ, nec gallina ad quantitatem anſeris, nec anſer ad quantitatem equi. Nec decreſcit equus ad quantitatem uſq; anſeris, nec anſer

ad quantitatẽ gallinæ, nec gallina ad quan-
titatem muſcæ.

III. Non datur penetratio dimen-
ſionum.

Moles enim quanti unius non pertranſ
molem alterius, ſed aut corpus corpori c
dit, aut reſiſtit. Sic Petrus non pervad
parietem, mole enim ſuâ Petrus gaudet; ſi
etiam paries, qui cedere recuſat. Aerem t
men pertranſit Petrus liberè, quia hic ced
tranſitumq; concedit.

Caput III.

De qualitate.

Præcepta.

I. Qualitas eſt affectio intrinſec
corporis naturalis, quâ illu
eſt potens ad agendum, vel pat
endum, ut lux, calor, frigus, &c.

II. Dividitur vel reſpectu Sui, v
reſpectu Noſtri.

III. Reſpectu ſui alia eſt Activa, al
Paſſiva, utraque verò vel Real
ſeu Materialis, vel Intentional
ſeu Spiritalis.

IV. Activa eſt, quâ corpus natural
e

eſt potens ad agendum. Ut caliditas ignis, frigiditas aquæ, &c.

V. Paſſiva eſt, quâ corpus naturale eſt potens ad patiendum. Ut potentia ad concipiendū flammam in ſulphure, oleo aut pice, &c.

VI. Realis eſt, quæ in ſubjecto manet, illudque non niſi in adſtans operari facit. Sic calor in igne, à cujus formâ provenit, remanet, & non niſi id, quod propè eſt, calefacit.

VII. Intentionalis eſt, quæ à ſubjecto ſpargitur, illudq; in diſtans etiam operari facit. Sic lumen à Sole egreditur, totumque mundum inferiorem illuminat.

VIII. Reſpectu noſtri qualitas alia eſt Manifeſta, alia Occulta.

IX. Manifeſta eſt, quæ in ſenſus incurrit, proprioq; nomine à nobis deſignatur. Ut caliditas, frigiditas, &c.

X. Occulta eſt, quæ ſenſus fugit, pro-

proprioq; nomine designari nequit. Ut qualitas magnetis attrahentis ferrum, veneni necantis hominem, &c.

QUÆSTIONES.

I. Quomodo qualitates occultæ à manifestis differant?

Resp. Latentiâ & potentiâ. Sensibus patent manifestæ, latent occultæ. Visus colorem, auditus sonum, gustus saporem, olfactus odorem, tactus qualitates tactiles observat. At vim magnetis trahentis ferrum nullus sensit sensus. Nomina etiam peculiaria habent Manifestæ, carent iis Occultæ. Sic & potens est calor, potens frigus: at potentiores qualitates occultæ Adsunt hîc vires novæ, adsunt in minimis maximæ, adsunt subitæ, adsunt occultæ.

II. An detur actio in distans?

Resp Dari eam vel sola monstrat illuminatio quâ Sol aerem, à quo distat maximè, illuminat De eo verò lis magna, an agere aliquid possit in distans non prius mutando & afficiendo medium? Quod ipsum quoq; confirmare Experientiâ videmus. Magnes ferrum trahit, licet medium de effectu sto non

non participet. Torpedo piscatoris manum per arundinem turpefacit.

III. Unde Sympathia & Antipathia?

Resp. E qualitatibus partim manifestis, partim occultis. Calidum amat calidum, odit frigidum. Magnes amat ferrum, odit allium. Ignis amat oleum, horret aquam. Accipitrem fugit columba, felem mus, apicula fumum, lepus canem. Non tàm substantiæ, quàm qualitatis, nunc similis, nunc dissimilis, ratione.

AXIOMATA.

I. Dantur qualitates occultæ.

Omnia enim ad manifestas deducere velle qualitates, magna est & impudentia, & imprudentia. Magnes trahit ferrum, & ad mundi se convertit polos. Ob felis præsentiam multi incidunt in animi deliquiũ. Venena quàm multos, quàm subitò, quàm miserè necant! Res omninò delabitur ad qualitates istas, quæ latent animos temperatos, illudunt curiosis.

II. Dantur qualitates spiritales.

Lumen & radii in aere pleno hærent, & ipsum quoq; vitrum subitò permeant. Magnes ferrum etiam per interpositam tabellam

lam attrahit. Sidera cuncta aerem, aquam, terram, cæteraque his contenta, mirè afficiunt, nec tamen corpora & qualitates materiales dejiciunt.

III. Ad occultas non temerè currendum qualitates.

Hodie occultarum qualitatum nomine quævis ignorantia palliari, quævis etiam superstitio salvari solet. Sed hic pessimus rei optimæ abusus est. Cui ut eamus obviam; duæ notandæ cautelæ. Prima, non absq; qualitatum manifestarum exactiori scrutinio ad occultas currendum. Altera, Non cuivis autori mira jactitanti credendũ.

CAPUT IV.

De magia.

PRÆCEPTA.

I. MAgia est habitus rerum abditarum scientiâ, operumq; admirandorum arte constans.

II. Dividitur in Theoreticam & Practicam.

III. Theoretica est rerum abditarum & obscurarum scientia. Si Anaxagoras in siccitate maxim

præ

prædixit pluviam. Democritus olei prævidit caritatem, omneq; in toto tractu coemit oleum. Æsculapius cujusq; rei naturam exploravit ad ungvem.

IV. Practica est, cognitionis ad opera admiranda applicatio. Sic Mahumetis feretrum ferreum in medio quievit aere. Belgium infernales exhibuit flammas, navesque hostiles sub ipsis exussit aquis. Archimedes vitreum fecit cœlum, in quo sub pedibus spectare licuit sidera.

V. Utraq; vel est Naturalis seu Licita, vel Dæmoniaca seu Illicita.

VI. Naturalis est habitus è libro naturæ acquisitus. Sic formantur lucernæ aliquot secula ardentes, mantilia quæ igne purgantur, lapis Philosophorum, &c.

VII. Dæmoniaca est privatio habitus, quem in mancipiis suis supplere conatur Dæmon. Sic mu-

lierculæ ſemiſomnes & ſemidelira tonitrua, ventos, pluvias, & prædicere & producere conantur.

VIII. Eſtque vel Divinatoria, ve Præſtigiatoria, vel Effectoria.

IX. Divinatoria eſt rerum abdita rum ope Dæmonis parta cogni tio. Sic factæ fuère quondam in numeræ divinationes per idol: per hoſtias, flammas, fumum aves, piſces, aquas, ſortes, ſom nia, pelves, ſpecula, mortuo annulos, cribra, &c.

X. Præſtigiatoria eſt, admirand rum operum, ſed apparentiu ope Dæmonis productio. S: Magi hominibus cornua app nunt, ruſticis currus & equos d vorant, hoſpitibus inepta ferc la offerunt, &c.

XI. Effectoria eſt, admirandoru operum realium auxilio Diab productio. Sic ſagæ fruges pe dunt, pecora lædunt, homin

claudos, ſurdos, cœcos reddunt.

QUÆSTIONES.

I. An animæ Sagarum extra corpora abripiantur, & ad nocturna comitia transferantur?

Neg. Talis enim animarum abreptio & cum corporibus mortuis reunitio, veram mortuorum infert reſuſcitationem. At hæc & toti naturæ, & omni creato ſpiritui impoſſibilis eſt.

II. An Sagæ furcis aut ſcopis inſidentes ad conventicula ſua transportari queant?

Reſp. Poſſe id præſtare Satanam non negamus. Sed in cubiculis ſuis alto oppreſſæ ſomno ſæpius remanſêre, & tamen de comeſſationibus, ſaltationibus, imò & congreſſibus cum Diabolis, ſplendidè fuêre nugatæ.

III. An Magi ſeipſos & alios convertere poſſint in feles aut lupos?

Neg. Luſus Satanæ eſt, qui ſpectris homines decipit, ἐνεργεῖ Magos corripit, & phantaſmata varia ſuggerit. Nec naturæ, nec Satanæ hæc animalium productio & mutatio poſſibilis eſt.

AXIOMATA.

I. Datur Magia naturalis.

Vires enim naturæ stupendæ planè & inæstimabiles sunt. Quas qui altius haben perspectas, & futura prædicere & mirand producere queunt facilè.

II. Damnantur Spiritus Familiares

Hi enim hominem à cultu & ordinatio ne DEI abducunt, & ad securitatem tan demq; desperationem adducunt, sæpequ cum gemitu & fremitu in Gehennam de ducunt.

III. Damnantur verba, charactere, ceremoniæ, imagines, sigill.

Nulla enim his naturæ vis subest, quipp quæ per formas & qualitates, non per qua titates ac figuras efficax est. Naturæ scrut tor παχυπειθής ne sit, sed cuncta probet, b num retineat mediaq; imprimis considere

IV. Pactum cum Satanâ non ser per explicitum est.

Non paucos Satanæ implicari cernimu laqueis, quod nullum se fœdus cum Satanâ inire putent, licet verbis & ceremoni aliisq; modis corpora reddant inconspic aut contra ictuum injurias immunia. Sed latet angvis in herba. Sub est omninò f-

dus, si non Explicitum; tamen Implicitum. Inventor primus pactum habuit Explicitum, qui sequuntur hunc, media à Satanâ præscripta adhibendo, Implicitum.

CAPUT V.

De loca.

PRÆCEPTA.

I. Locus est affectio extrinseca corporis naturalis, quâ illud occupat suum spacium, longum, latum, & profundum. Sic Petrus cum in loco est, occupat spaciũ, longitudine, latitudine & profunditate constans.

II. Dividitur in Naturalem & Violentum: uterq; autem in Communem & Proprium.

III. Naturalis est, ad quem locatum naturâ suâ fertur, in eoq; conservatur. Sic aqua locus naturalis est piscium, aer avium & hominum.

IV. Violentus est, ad quem locatum vi detruditur, & in quo conserva-

ſervari nequit. Sic aqua homini locus violentus eſt, aer piſcium.

V. Communis eſt, qui multa corpora ſimul continet. Sic aer communis locus hominum eſt, aqua piſcium.

VI. Proprius eſt, qui ſaltem unicum corpus continet. Sic ſpacium quod Petrus occupat, proprius Petri locus eſt.

QUÆSTIONES.

I. *Quænam loci conditiones ſint?*

Reſp. Prima eſt, æqualitas cum locato. Si enim locato major eſſet, non exactè locatum circumſcriberet: ſin minor, non totum locatum reciperet. Ut ergò in locato tres ſunt dimenſiones, ita etiam in loco eædem ſint, neceſſum eſt. Secunda eſt, immobilitas. Si enim locus moveretur, locatum locum non mutar.t, neque unum alteri lo o ſuccederet. Tertia eſt, permanentia etiam ſublatâ. Pereunt quippè locata, ſalvo loco.

II. *An ſuperficies locus ſit?*

Neg. Conditiones enim loci ſuperficiei

non competunt. Superficies non eſt æqualis locato. Hoc enim habet longitudinem, latitudinem & profunditatem: Illa longitudinem & latitudinem tantùm. Superficies non eſt immobilis. Moto aere, movetur aeris ſuperficies circa turrim, arbores, homines. Motâ aquâ movetur aquæ ſuperficies, circa arborem immotam. Superficies etiam aboletur & tollitur, re abolitâ. Confluit enim aer, confluit aqua.

III. An Loci ratio conſiſtat in ſpacio?

Aff. Omnes enim loci conditiones huic competunt. Spacium eſt æquale locato, quia trinis conſtat dimenſionibus. Spacium eſt immobile, quia ſive agitetur aer, ſive non, ſpacium ſemper manet. Spacium non interit, nec aboletur, quamvis res quæ in eo ſunt, aboleantur.

AXIOMATA.

I. Datur ſpacium.

Corpus enim propter molem, quam habet, eo indiget. Corpus in corpore non eſt, ſit ergò in ſpacio neceſſum eſt. Motus etiam ſine ſpacio fieri nequit. Cum lapis deſcendit, per ſpacium deſcendit, non per aerem, quia corpus per corpus non meat, niſi fortè

quis

quis velit unum corpus penetrare aliud, & multa corpora ſimul eſſe.

II. Spacium omne repletum eſt.

Natura enim amat unionem. Hinc ne corporum detur divulſio & ſeparatio, mira ſæpè tentat. E dolio vino pleno infernè perforato, nihil effluit, niſi exiguum ſuperius fiat foramen. Per fiſtulam cereviſia è dolio attrahitur, corpusque grave aſcendit. Follium orificio obſtructo latera à ſe invicem diduci nequeunt. Pileum æqualiter terræ commiſſum, attollere non poſſumus.

CAPUT VI.

De tempore.

PRÆCEPTA.

I. TEmpus eſt affectio extrinſeca corporis naturalis, quâ duratio illius in ſe indiſtincta diſtinguitur juxta motum corporum cœleſtium. Sic duratio Petri, quæ continuatus vitæ tractus eſt juxta motum Solis & Lunæ in annos, menſes, dies & horas diſpeſcitur.

II. Dividitur in Præteritum, Præſens & Futurum. Præ

II. Præteritum eſt tempus, quod fuit. Ut dies heſternus, annus præteritus, &c.

V. Præſens eſt tempus, quod eſt. Ut hic dies, hæc hora, &c.

'. Futurum eſt tempus, quod erit. Ut dies craſtinus, annus ſequens.

QUÆSTIONES.

I. An tempus præſens verum tempus ſit?

Aff. In tempore omnem fieri motum, mnes ajunt. Si hoc, ergò vel in Præterito, :l in Præſenti, vel in Futuro. Non in præ- :rito, quia hoc fuit. Non in futuro, quia oc erit. Ergò in præſenti. Ergò præſens mpus verum tempus eſt.

II. Quid vulgò de tempore ſentiant?

Reſp. Definiunt tempus, quod ſit nu- ierus motus, ſecundum prius & poſterius. .t mera ſonant verba, tempore ipſo longè bſcuriora. Tempus etiam malè trahunt ad iotum, cùm non motus ſed corporis na- uralis affectiones jam quærantur & tra- antur.

AXIOMATA.

I. Omnia tempus habent.

Tempore certo corpora naturalia ge rantur, conservantur, destruuntur. Tem re certo operantur & ociantur, viresc florescunt, marcescunt. Quædam in M quædam in Junio, quædam in Julio, q dam in aliis florent mensibus. Distri munera sua natura, & nunc cerasa, n poma, nunc pira, nunc uvas sedulo o colono.

II. Sine tempore motus non fit

Successio enim in motu adest. Ubi ibi mora & tractus temporis. Ergò q quid movetur, in tempore movetur. tempore, non quidem præterito, non f ro, sed præsenti.

III. In tempore omne corpus turale est.

Esse enim corporis naturalis habuit tium, habet durationem, habebit fi Duratio illa tempore mensuratur, & in nos, menses, dies ac horas dispescitur.

CAPUT VII.

De Motu & Quiete.

PRÆCEPTA.

I. M
aliu
cun
de l
II. D
tis,
III.
eſt
IV. N
nâ
ta,
du
ne
ſu
V. V
nâ
glo
VI. R
Sin
VII.
ſim
alt
ges

I. MOtus eſt affectio disjuncta corporis naturalis, quâ illud alium atque alium acquirit locum. Sic movetur Petrus, cum de loco in locum ſe confert.

II. Dividitur vel ratione moventis, vel ratione centri.

III. Ratione Moventis motus vel eſt Naturalis vel Violentus.

IV. Naturalis eſt, qui à cauſâ internâ oritur. Sic moventur Elementa, cum ad loca ſua naturalia tendunt; equi pariter, canes, homines, aliaq; animalia cum ſponte ſuâ ad loca certa ſe conferunt.

V. Violentus eſt, qui à causâ externâ oritur. Sic aſcendunt ſagittæ, globuli, lapides & alia.

VI. Ratione centri motus alius eſt Simplex, alius Mixtus ſeu Vagus.

VII. Simplex eſt, qui per lineam ſimplicem perficitur. Sic lapis in altum projectus, non per ambages, ſed rectà ad terram tendit.

VIII. Estq; vel Rectus vel Circu-
laris.
IX. Rectus est, qui fit per lineam
rectam ductam à centro mundi
sive fiat ascensio, sive descensio
Sic lapis per rectam lineam a
terram redit.
X. Circularis est, qui fit per circu-
lum, & distantiam suam à centr
mundi non mutat. Sic circula-
riter moventur stellæ, ita ut pro-
gredientes quiescere, & quiesci-
tes progredi videantur.
XI. Mixtus seu vagus est, qui ex rect
& circulari simul constat, linea-
que simplices non observat. S
moventur venti, nubes, cane
homines, &c.
XII. Quies est affectio disjunct
corporis naturalis, quâ illud lo-
cum non mutat, sed fixum ac fir-
mum perstat. Sic terra & cœlun
quiescunt.

QUÆSTIONES.

I. Qu-

I. Quomodo motum definiant vulgò?

Resp. Motus, inquiunt, est ἐντελέχεια seu actus ejus, quod in potentiâ est, quatenus in potentiâ est. Quæ Definitio partim obscuritate, partim falsitate laborat. Obscuritate, cum singula verba singulas postulent explicationes. Falsitate, cum talis actus, talisq; potentiâ in motu non dentur. Non sanè aliquid formæ adest, & aliquid abest.

II. Cur unicè motum respiciamus localem?

Resp. Quia solus hic cum quiete totam corporis naturalis exhaurit latitudinem. Augmentatio verò, Diminutio, Alteratio, Generatio & Corruptio, juxta commune suffragium, ad paucissimas corporis naturalis species spectant. De his ergò non magis hîc sollicitus sit Physicus, quàm de Nutritione, Visu, Auditu, Risu, &c.

III. An corpora naturalia moveantur à seipsis?

Distinguendum inter motum naturalem & violentum. Motu violento, quicquid movetur, ab alio movetur. Motu verò naturali mota corpora, quidnî moveantur à se-

ſeipſis? Motus hujus cauſa interna eſt, non externa. Ab alio ergò non fit, ſed corpus ſeipſum movet beneficio formæ.

AXIOMATA.

I. Motus naturalis in principio tardior, in fine velocior eſt.

Non tàm ob movens, quàm ob medium. Hoc enim in principio reſiſtit, in fine obedit. Valet autem non niſi in motu recto: in circulari ſiderum raptu, nec datur tarditas, nec velocitas, ſed æqualitas. Medium enim ibi ſemper uniforme.

II. Motus violentus in principio velocior, in fine tardior eſt.

Vires enim ibi ſunt validiores, hîc debiliores. Medium igitur ibi reſiſtere poteſt minus, hîc magis.

III. Motus violentus non eſt diuturnus.

Vis enim externa adeſt, quæ ſubjectum contra naturam ſuam agitat. Agitationem hanc diu iſtud ferre nequit, cum vires frangantur. Juxta id: Omne violentum naturæ inimicum.

PARS SPECIALIS.

DE

DE CORPORIS NATURALIS SPECIEBUS.

Liber Tertius.

De Corporibus cœleſtibus.

Caput I.

De ſpeciebus in genere.

PRÆCEPTA.

I. Corpus naturale aut eſt Simplex aut Compoſitum.

II. Simplex eſt, quod materiam habet ſimplicem. Ut cœlũ, aër, &c.

III. Eſtq; vel abſolutè, vel Reſpectivè tale.

IV. Abſolutè, quod materiam purè ſimplicem habet. Ut cœlum & quatuor elementa, cum aquis ſupra cœleſtibus.

V. Reſpectivè, quod materiam certo modo ſimplicem habet, ut ſtellæ.

VI. Compoſitum eſt, quod materiam habet compoſitam. Ut homo, equus, arbor, lapis, &c.

QUÆSTIONES.

I. An mundi Theoria huc spectet?

Neg. Species enim corporis naturali: jam nunc pensitandæ. At mundus specie: non est, sed specierum omnium collectio.

II. An corpus simplex ex simplici judicandum motu?

Resp. Ajunt id communiter, unde corpora simplicia si : describunt; simplicia sunt in quibus est principium motus localis simplicis. Verùm sic lapis & plumbum etiam corpora simplicia erunt. Si enim projician tur in altum, per lineam simplicem descendunt.

AXIOMATA.

I. Specierum numerus innumeru est.

Non quidem in se, sed in ordine ad nos In cœlo, quot quæso moventur stellæ? I aëre quot volitant aves? In aquis quot natant pisces? In terris quot ambulant & repunt animantes? In montibus, vallibus & convallibus quot virent florentq; plantæ & arbores? Nosse numerum homini datun non est. Et operum Domini paucissim novimus, plurima eaq; majora adhuc, sun abscondita.

II. Specierum nulla interit.

Mundus enim ex hisce conflatus est. Unam qui tollit, mundi tollit & unionem & perfectionem. Unus & perfectus Deus unum & perfectum fecit mundum, quam cùm unitatem, tùm perfectionem servabit, quamdiu esse servabit.

III. Specierum nulla de novo oritur.

Ortæ sunt illæ semel in prima mundi creatione. Creatoris solius fuit novas condere species. Complevit autem ille opus suum & consummavit, & quievit die septimo. Speciem mentitur, quicquid hîc creatura molitur.

IV. Species nulla imperfecta est.

Habet enim quævis sibi debita. Imperfectum, mutilum ac mancum est, quod caret eo, cujus eget, aut omninò, aut cum habere debet. At nulla species egens est earum partium, quæ sunt alterius speciei. Omne enim quod est, sibi est, & bonum, & totum, & perfectum, monente Scaligero.

Caput II.

De aquis supracœlestibus.

PRÆCEPTUM.

AQua supra cœlestis est corpus naturale simplex, cœlum nudiq; ambiens, ex primâ aquarum divisione pronatum.

QUÆSTIONES.

I. An dentur aquæ supracœlestes?

Resp. Disertè aquas illas sacer Scripturæ dictitat liber. Fecit enim DEUS firmamentum, illudq; in medio aquarum posuit. Divisa ergò aqua fuit, & pars una supra cœlum, altera sub cœlo locata.

II. An aquæ supracœlestes conjungantur cum aere & igne supracœlesti, & constituant throum DEI, habitaculum Angelorum, Sanctorum, piorumq; hominum?

Resp. Supracœlestem aerem & supracœlestem ignem nec in Naturæ nec in Scripturæ deprehendimus libris. Neque de throno DEI ex igne, aere & aquâ formato, ulla ullibi extat litera. Hominum ergò hæc sunt inventa, sunt commenta.

AXIOMATA.

I. Aquæ supracœlestes non sunt nubes.

In duas enim partes dividere aquam, non est nubem facere; sed totum integrale in partes

partes ejuſdem rationis & ſpeciei dividere. Neq; etiam perpetuæ ſunt nubes, neq; cum ſunt, aqua ſunt. Quis diſcrimen inter aquam & nubem neſcit?

II. Aquæ ſupracœleſtes cum aquis ſub cœleſtibus ejuſdem ſunt naturæ.

Dividere enim aquas, non eſt eas deſtruere, ſed in loca ſaltem diverſa diſtribuere. Sicut ergò integra manſit natura in aquis ſub firmamento, ita & in aquis ſuper firmamentum. Non ſecus ac aer in terræ cavernis, naturam ſuam ſervat, quamvis loco diſtinctus à noſtrate.

III. Aquæ ſupracœleſtes non ſunt in loco violento.

Deus enim in prima creatione res non contra naturam, ſed juxta eandem locavit. Ille rerum naturalis locus eſt, quem à Deo ordinis omnis autore accepêre.

Caput III.

De cœlo.

PRÆCEPTUM.

Coelum eſt corpus naturale ſimplex, ampliſſimum ac ſubtiliſſimum,

mum, commune astrorum currentium receptaculum.

QUÆSTIONES.

I. An cœlum materiam habeat, & quænam illa?

Resp. Facere corpus sine materiâ, est facere panem sine farinâ, & somnium sine somno. Habet ergò cœlum materiam. Et unde aliàs cœli extensio ac quantitas? Est autem materia illa Simplex, non Composita. Nuda enim puraq; est, omnisq; expers concretionis.

II. Quænam potiores cœli sint Affectiones?

Resp. 1. Quantitas egregia. Vastissima enim corpora continet, & totam Elementorum compagem ambit. 2. Subtilitas insignis. Stellis enim currentibus cedit. 3. Perspicuitas. Lumini enim ac speciebus visibilibus transitum permittit. 4. Invisibilitas. Visum enim non terminat, sed transmittit. 5. Immobilitas. Stellæ enim in hoc movētur ab interno, non externo principio.

AXIOMATA.

I. Cœlum æternum non est.

Repugnat enim, naturale esse corpus & æternitate gaudere. Neque definitum cœli principium latet Christianū, de quo versus:

Prima dies cœlum & terram lucemq́; creavit:
Altera diſtendit ſpacium, diſcrimen aquarum:
Tertia, ſecernens undas, dat gramina terris:
Quarta creat Solem & Lunam, cœleſtiaq́; aſtra:
Quinta dedit piſces, eadem genus omne volantū:
Sexta tulit pecudes, hominem quoque quem DEUS ipſe
Condidit, inde operis requies lux ſeptima fulſit.

II. Cœlum ſolidum non eſt.

Fluidum potius, quàm ſolidum ac durum eſt. Id enim ſtellarum liberè diſcurrentium requirebat natura. Ut cederet iſtis, & ne vacuum relinqueretur, iterum conflueret.

III. Cœlum in loco eſt.

Corpus enim naturale eſt. Ergò locum habet. Immenſa nempè cœli quantitas immenſum occupat ſpatium.

CAPUT IV.

De ſtellis.

PRÆCEPTUM.

STellæ ſunt corpora naturalia ſimplicia, lucida, globoſa, ſemper mobilia, ex luce primogenia ad ſalutem inferiorum producta.

QUÆSTIONES.

I. *Quænam ſtellarum ſit materia?*

Reſp.

Reſp. Lux primæva, prima die à DEO facta. Hæc enim quia terminus creationis fuit, ſubſtantia fuit. Quia bona fuit, eſſe non deſiit. Quia imperfecta fuit, perfectionem accepit.

II. Quænam ſtellarum affectiones ſint?

Reſp. 1. Quantitas, eaq; non exigua, quia licet à nobis ſummè diſtent, tamen videri queunt. 2. Figura, eaq; rotunda, quia omnes in quacunq; regione, & in quocunq; cœli ſpacio locatæ fuerint, rotundæ apparent. 3. Lux, cujus beneficio totum illuminant mundum, nemoq; Solem videt ſine Sole. 4. Viſibilitas, quia lucidum quod eſt ſpecie propriâ in viſum incurrit. 5. Motus, quo Sol tanquam ſponſus è thalamo ſuo prodit, cæteræq; ſtellæ omnes curſus ſuos expediunt velociſſimè, liberrimè. 6. Influxus, quia conditæ ſunt in ſigna, tempora, dies & annos.

III. An Sol tripudiet feſto Paſchatos?

Reſp. Ruſtica hoc probat Experientia, ſed non judicioſa. Nec tantum Paſchatis feſto, tripudium hoc accidit: nec ſemper tunc fit; nec quando fit, reale eſt. Vapores tempore verno & autumnali liberius in ae-

re

re grassantes, hominum oculos sic ludunt, fallunt q;.

IV. An Sol major sit tempore matutino, quàm meridiano?

Resp. Apparet interdum, sed non est, major. Causa, aeris diversitas. Quo enim medium ob vapores est crassius, eò & majores & propiores videntur stellæ: quò subtilius & purius, eò minores & remotiores.

AXIOMATA.

I. Primum mobile non datur.

Stellarum enim motus naturalis est Ergò à causa fit interna, non externa. Ergò seipsas movent, non verò à mobili primo motu plus quàm Tyrannico rapiuntur. Omnes stellæ ab ortu tendunt in occasum, ob proprias, quibus gaudent, formas.

II. Orbes cœlestes non dantur.

Stellarum enim motus naturalis omnes istos tollit circulos & circellos. Ascendunt etiam Planetæ & descendunt, ita ut Mars non rarò infra Solem se demittat, & Venus supra Solem assurgat. Si jam starent illi orbes, staret etiam intersectio & penetratio, quam abhorret natura.

III. Intelligentiæ stellas non movent.

Naturalis enim ille motus externam non postulat causam. Nec temerè & audacter de Angelorum pronunciandum officiis.

CAPUT V.

De luce.

PRÆCEPTA.

I. LUx est qualitas corporis lucidi, quâ ipsum lucidum est, & alia illuminat.

II. A Luce venit Radius, à Luce & Radio Lumen.

III. Radius est qualitas à luce exiliens in rectum & acutum.

IV. Lumen est qualitas à luce & à radio diffusa, & in latum effusa.

V. Lumini opponuntur Umbra & Tenebræ.

VI. Umbra est privatio luminis ob interpositionem opaci facta, in parte luci oppositâ.

VII. Tenebræ sunt privatio luminis ab omnimodâ corporis lucidi negatione orta.

QUÆSTIONES.

I. An lux & lumen differant?

Aff. Lux enim qualitas realis ſeu materialis eſt, lumen intentionalis ac ſpiritalis. Lux luminis efficiens eſt, lumen lucis effectus. Hinc lux in ipſo Sole & aſtris hæret, lumen in aerem tranſit. Rectè dico, Solem eſſe lucidum & aerem illuminatum. Malè, Solem eſſe illuminatum & aerem lucidum,

II. An lumen & radii differant?

Aff Radius à luce eſt: lumen & à luce & à radio. Radius in rectum & acutum tendit: lumen in latum Neque etiam ubicunque lumen eſt, ibi radius eſt.

III. An umbra videatur?

Aff. Cum enim lumine terminetur, viſum ferit. Hinc pro alio atque alio Solis, aut etiam accenſæ candelæ poſitu, aliam atque aliam ſpectamus umbram.

IV. An tenebræ videantur?

Neg. Ut ſilentium audimus, ſic tenebras videmus. Nempè, ut nihil audientes, ſilentium intelligimus, ſic nihil videntes umbras percipimus, quas etiam oculis clauſis habemus.

AXIOMATA.

I. Lux accidens eſt.

Inhæret enim corpori lucido. Et ſi ſubſtantia,

ſtantia, an corporea, an incorporea? Non corporea, quia corpus in corpore non eſt. Non incorporea, quia videtur.

II. Lumen accidens eſt.

Inhæret enim corpori illuminato. Ab aere quippè recipitur, qui corpus eſt. Ab accidente etiam producitur. Lux enim gignit lumen.

III. Radius accidens eſt.

Nam & hic inhæret, non ſecus ac lumen. In aere enim deprehenditur. Hic etiam ab accidente producitur. Lux enim intenſior ſi fuerit, radium gignit.

LIBER QUARTUS DE ELEMENTIS.

CAPUT I.

De Elementis in genere.

PRÆCEPTA.

I. ELementa ſunt corpora naturalia ſimplicia, ſub cœlo contenta, ad univerſi integritatem, miſtorumque conſtitutionem à creatore facta.

Sunt

II. Sunt quatuor: Aer, Aqua, Terra & Ignis.

QUÆSTIONES.

I An Elementa alterentur?

Neg. Alteratio enim hæc & propriorum & accidentium evertit naturam. Propria nec ſeparantur, nec intenduntur, nec remittuntur. Qualitates ergò elementares non aderunt modò, modò aberunt, modò gradus ſaltem aliquos habebunt. Accidentia etiam de ſubjecto in ſubjectum non migrant. Sed ſubjecta ſi communicantur, unà etiam accidentia communicantur.

II. An Elementa corrumpantur?

Neg. Corruptio affectio corporum compoſitorum & mixtorum eſt, non ſimpliciũ. Ibi enim fœdere tandem rupto ſeparantur corpora diverſa, è quibus conflata erant antè. Nihil tale in Elementis ac ſimplicibus metuendum corporibus. Aer è diverſis rebus conflatus non eſt, unde & in eas reſolvi nequit, Idem judicium de cæteris.

III. An Elementa tranſmutentur?

Neg. Ajunt ex aqua fieri aerem, ex aere ignem, & cuncta Elementa inter ſe tandem tranſmutari, Verum nec probatum experimen-

mentum, nec solidam rationem proferunt. In aere quod fit, non statim ex aere fit. Elementa ut non corrumpuntur, ita nec transmutantur. Hoc enim illud præsupponit. Et si tàm facilis aeris in ignem esset conversio, in incendiis ingens sæpè aeris periret tractus, ipseq; ignis inter omnia Elementa actuosissimus, omnem naturæ everteret statum.

AXIOMATA.

I. Elementa in mundo non sunt pura.

Impurum aerem esse testantur nebulæ, venti, nubes, aliaq; innumera. Aquam puritate carere, varii colores, odores, sapores, viresq; loquuntur. Terra mater omnium est, cunctaq; ex ea egrediuntur, cuncta in eam regrediuntur, unde impuritas summa. Ignis impuritatem colores, odores, ac vires variæ arguunt.

II. Elementa non sunt corpora mista.

Impurum corpus non protinus mistum corpus est. In misto enim planè diversa, nova, & peculiaris pronascitur species. Sed terra, licet impura sit, terra tamen manet:

&

& aqua, licet impurissima sit, nomen tamen & essentiam aquæ retinet.

CAPUT II.
De Aere.

PRÆCEPTA.

I. AEr est elementum subtile & leve, infra cœlum ac supra aquam terramq; existens.

II. Dividitur in tres regiones, Supremam, Mediam & Infimam.

III. Suprema est, quæ à summitatibus altissimorum montium incipit, & ad cœlum usq; excurrit.

VI. Media est, quæ juxta cacumina altissimorum montium incipit, & eousq; deorsum se protendit, quousq; sursum radiorum solarium fractio se extendit.

V. Infima est, quæ à superficie terræ & aquæ eousq; se extendit, quousq; sursum radiorum solarium fractio se protendit.

QUÆSTIONES.

I, An aer sit Elementum humidissimum & calidissimum?

Resp. Communiter id ajunt: sed præter rem. Aer enim non raro omni & humiditate & caliditate caret. Hyberno tempore cum gelu rigent omnia, aerem quis dicat calidum? Et tempore æstivo, ubi vel integra exsiccantur flumina, quis aerem vocaret humidissimum? Indifferenter se habet aer & ad frigiditatem, & ad caliditatem, & ad humiditatem, & ad siccitatem.

II. *Qui fiat, quod aer nunc calidus, nunc humidus, nunc frigidus, nunc siccus, nunc venenatus, nunc aliter affectus sit?*

Resp. Fit hoc quia atomos nunc calidas, nunc humidas nunc frigidas nunc siccas, nunc aliis qualitatibus præditas, in se continet. Non enim putandum, aerem proprium suũ, quod summa sit humiditas, deposuisse, & loco istius siccitatem assumsisse; aut eum caliditatem nonnunquam ejicere & frigiditatem recipere. Sublatis propriis, tolluntur res ipsæ. Nec cogitandum, proprias aliarum rerum affectiones aeri extra proprium inesse subjectum. Positis enim affectionibus seu propriis, ponendæ res ipsæ.

AXIOMATA.

I. Aer subtilis est.

Faci-

Facilè enim cedit, facilè in obvia quævis se insinuat. In hoc nubes eunt, in hoc venti grassantur, in hoc aves ludunt, in hoc homines & quadrupedes vagantur. Hic supplementum vacui est, januas, parietes, muros, & operta quævis permeans.

II. Aer levis est.

Terris enim & undis inclusus inquietus est, patriasq; affectat sedes. Sic vesica aeris plena sub aqua hærens, ad aerem exilit. Vas oris angusti aquæ intrusum, renititur. Vivum animal aquis immersum, bullas parit, aere ex undis egrediente.

III. Aer sonum parit.

Frangitur enim & premitur inter duo constitutus corpora, imò & inter diversas unius corporis partes. Hinc ventorũ murmura, hinc blandi aquarum susurri. Hinc omnis linguarum exercitus vocalis est, cunctæque tubæ & taratantaræ sonant ac resonant.

CAPUT III.

De aqua.

PRÆCEPTA.

I. AQua est elementum crassum & grave, frigidissimũ ac humidissi-

midiſſimũ, unum cum terra globum conſtituens.

II. Eſtq; mare, fluvius, torrens, rivus, amnis, fons, lacus, palus, &c.

QUÆSTIONES.

I. Quomodo aqua igni expoſita calefiat?

Reſp. Subſtantiæ ignis receptione. Ita ut in calidâ aquâ duo ſint corpora, ignis & aqua. Utrumq; tangit, aquam calidam, qu tangit. Hinc utriuſque etiam ſentit vires Manum humectat aqua, adurit ignis. Quod calefacit & adurit, non aqua eſt, ſed ignis Proprium ignis calefacere, aquæ frigefacere. Quod humectat non ignis eſt, ſed aqua Proprium ignis eſt exſiccare, aquæ humectare.

II. Quomodo aqua calefacta iterum frigefiat?

Reſp. Subſtantiæ ignis expulſione. Aqu enim hoſtem ſuum admiſit invita. Hun ergò exturbat, ut contra reſolutionem ſe defendat. In violento ſtatu eſt aqua calefacta. Ergò vim illatam vi repellere tentat Omne enim violentum naturæ inimicum

III. Unde maris ſalſedo?

Reſ

Resp. Efficiens causa DEUS autor omniũ est. Hic in prima creatione mare fecit salsum, & propter pisces, & propter navigationes. Pisces enim marini delectantur salsedine, unde salsum amant domicilium. Navigationes crassiorem postulant aquam, ne ponderi ferendo sit impar. Semper verò salsedo illa immediatè à salis fluit substantia, in marina aqua contentâ.

AXIOMATA.

I. Aqua crassa est.

Id enim & natationis & navigationis requirebat natura. Hîc sunt reptilia, quorum non est numerus, & bestiæ pusillæ cum magnis. Hîc naves ambulant, & balæna, quam Tu DOMINE formasti ad ludendum in eo.

II. Aqua gravis est.

In aere enim effusa deorsum tendit ad centrum. Gravium verò locus infimus est. Vase etiam contenta gravitat, portatoremque fatigat.

III. Aqua aquâ gravior est.

Salsa gravior dulci. Ovum quod mergitur in dulci, salsæ innatat. Et dulcis aqua salsæ affusa, olei instar supernatat. Lacus

 inve-

invenias, quibus immissi canes & homines non demerguntur, sed supernatant. Causa est, quia aqua una impurior alterâ.

Caput IV.
De terra.

PRÆCEPTA.

I. Terra est elementum firmissimum, crassimum & gravissimum, infinitis corporibus refertum, in medio mundi pendulum.

II. Estq; Continens, Insula, Peninsula, Isthmus, Promontorium, Mons, Collis, Vallis, Convallis, Campus, Sylva, Littus, Ora, Portus, &c.

QUÆSTIONES.

I. An terra frigidior aquâ sit?

Neg. Sensus enim majorem in aqua sentiunt frigiditatem, quam in terra. In quo sensuum judicio standum & acquiescendum. Ac cum magis etiam aqua frigifaciat, cur non & magis frigida audiat? Ex operationibus sanè rerum potentias & essentias investigamus.

II. An terra quiescat & sidera moveantur?

Af

Aff. Sensuum enim judicio tamdiu standum, donec rationibus firmis id fuerit explosum. Non hîc per similia concludendum, non à posse ad esse procedendum, non motus naturalis cum violento confundendus. Et quomodo globus aut lapis rectà projectus centrum suum repeteret, si circulariter moveretur terra? Hæc enim intereà sese subduceret. Si verò & lapidi circularem adscribunt motum, partim simplicia cum mistis confundunt, partim coactum responsum proferunt. Nonne ad minimum violentus ille lapidis ascensus circularem motum retardaret? Non enim tunc sui juris lapis ille projectus est, ut naturalem illum motum qui circularis sit, absq; morâ capessat.

AXIOMATA.

I. Terra crassissima est.

Fundamentum enim hominum, arborum, plantarum, metallorum, lapidum, & aquarum est. Ipsæq; terræ atomi, cum aliorum elementorum atomis collatæ, semper crassiores sunt.

II. Terra gravissima est.

Nam & hoc fundamenti exigebat ratio.

Unde in aquam immissa mergitur. Aquæ verò supernatant, nec unquam naturali hoc destituuntur fulcro. Maria licet profundissima sint, fundo tamen non carent.

III. Terra plena corporum infinitorum est.

Ex hac enim cuncta egrediuntur, & in hanc cuncta regrediuntur. In extremis montium recessibus herbæ nascuntur c. lidissimæ. Metalla etiam purissima & limpidissima terram agnoscunt matrem.

CAPUT V.

De igne.

PRÆCEPTA.

I. IGnis est elementum subtilissimum, levissimum, calidissimũ & siccissimum, in terra & supra terram existens.

II. Dividitur in Supraterraneum & Subterraneum.

III. Supraterraneus est, qui supra terram conspicitur, usuiq; humano inservit.

IV. Subterraneus est, qui intra terræ cavernas hæret, & aquas terrasq; vicinas calefacit.

QUÆSTIONES.

I. An ignis inter Elementa actuosissimus sit?

Aff. Aqua potens est, sed potentior longè ignis. Ob subtilitatem enim suam in obvia quævis, licet arctissimis vinculis juncta, tentat ingressum, eaq; & intus & extus calefacit. Ferrum humectat aqua, sed non nisi extrinsecus. At ignis interiora perit, idq; & intus & extus calore perfundit.

II. Quid sit ignis suffocatio & extinctio?

Resp. Non est ignis corruptio, aut forsan annihilatio, sed occultatio Hoc est, atomi igneæ ibi non annihilantur, sed disgregantur, ut porrò sub visum ignis ille non cadat.

AXIOMATA.

I. Datur ignis Elementaris.

Ignem enim dari nemo negat. Hic ignis non minus Elementaris est, quàm aqua nostra, aut terra illa, quam pedibus calcamus. Ita ergò de igne sentimus Quivis ignis culinaris ignem elementarem in se continet, sed alienis qualitatibus & corporibus accidentaliter immersum.

II. Ignis Elementaris supra aerem sub concavo Lunæ non est.

Nec enim sensus, nec Ratio, nec Scriptura id dictitant. Ex hisce verò homo scit, quicquid scit. Levitatem si afferunt, levissimum non protinus supremum in Mundo occupat locum. Cernimus omnes, aquam non totam tegere terram, licet hac existat levior.

CAPUT VI.

De qualitatibus Elementorum.

PRÆCEPTA.

I. QUalitates Elementorum sunt accidentia, à formis istorum emanantia, & actionibus ac passionibus inservientia.

II. Suntq; levitas & gravitas: subtilitas & crassities: caliditas & frigiditas: humiditas & siccitas.

III. Levitas est qualitas, secundum quam Elementū sursum à centro fertur. Ut levitas ignis & aeris.

IV. Gravitas est qualitas, secundum quam Elementum deorsum

ad centrum fertur. Ut gravitas terræ & aquæ.

V. Subtilitas est qualitas, secundum quam Elementū transitum aliis corporibus concedit, & ipsum etiam alia facilè transit. Ut subtilitas aeris & ignis.

VI. Crassities est qualitas, secundū quam Elementum transitum aliis corporibus negat, & ipsum etiā alia facilè non transit. Ut crassities terræ & aquæ.

VII. Caliditas est qualitas, secundū quam Elementum alia corpora calefacit, attenuat, solvit, digerit, coquit. Ut caliditas ignis.

VIII. Frigiditas est qualitas, secundum quam Elementum alia corpora frigefacit, densat, adstringit & obstruit. Ut frigiditas aquę

IX. Humiditas est qualitas, secundum quam Elementum alia corpora humectat, emollit, & fluida reddit. Ut humiditas aquæ.

X. Siccitas est qualitas, secundum quam Elementum alia corpora exsiccat, indurat, & firmiora reddit. Ut siccitas terræ.

QUÆSTIONES.

I. Quomodo vulgò definiant caliditatem, & quid ad Definitionem istam notandum?

Resp. Dicunt: Calor est qualitas activa, congregans homogenea, & segregans Heterogenea. Verum 1. Primariam caloris actionem, quæ est calefacere, caloriq; & extra mistum & in misto competit, malè omittunt. 2. Congregationem homogeneorum & segregationem heterogeneorum malè calori appropriant. In toto enim mundo raptus similium, & fuga dissimiliũ vigent, florentq;.

II. Quomodo vulgò definiant frigiditatem, & quid ad Definitionem hanc notandum?

Resp. Inquiunt: Frigus est qualitas activa congregans & homogenea & heterogenea. Sed 1. etiam frigoris actio primaria, quæ frigefacere est, malè omittitur. 2. Heterogeneorum congregatio frigori planè per

per accidens competit. Dum enim condensare conatum, ex accidente ea, quæ quoad superficies humore ac modore scatent, conjungit. Hinc avenam, hordeum, paleum, aliaq; quæ sicca sunt, frigus non congregat.

III. Quomodo vulgò definiant humiditatem, & quid ad Definitionem illam notandum?

Resp. Humiditas illis est qualitas passiva, quæ termino proprio difficulter est terminabilis, alieno verò facilè. Verum 1. iterum primaria humiditatis actio, quæ humectare est, humiditatiq; & extra mistum & in misto competit, malè omittitur. 2. Malè etiam è ratione termini humiditatem definiunt. Termini nunquam propter qualitates, sed propter quantitatem corporibus tribuuntur. 3. Si corpora propter humiditatem termino proprio difficulter terminantur, alieno verò facilè, cur ignis, qui humidus non est, difficilimè termino proprio terminatur, alieno facilè?

IV. Quomodo vulgò definiant siccitatem, & quid hîc sciendum?

Resp. Siccitas illis est qualitas passiva, quæ termino proprio facilè est terminabi-

lis, alieno difficulter. Sed 1. & hîc primaria siccitatis actio, quæ est exsiccare, malè negligitur. 2. Iterum malè è ratione termini siccitatem describunt. 3. Si corpora propter siccitatem termino proprio facilè terminantur, cur ignis, qui siccus est, termino proprio difficilimè terminatur?

AXIOMATA.

I. Qualitates elementares ab elementorum formis emanant.

Ignis caliditatem suam, nec à proprio, nec à cœli motu, sed à forma sua habet. Aquæ frigiditas non sanè ex motus ac luminis privatione, sed ex formæ actione oritur. Propria enim dant formæ.

II. Frigus positivum ens, non privatium est.

Positivos enim edit effectus. Miles quondam nimis intenso frigore lignorum gestavit fascem, & gelu ita correptus fuit, ut manus oneri adhærentes deciderint. Et frigoris potentiam homines, bruta ac plantæ experiuntur quotannis.

III. Non omne leve calidum, nec omne grave frigidum est.

Levis est nix, nec tamen calida. Levis palea,

palea, calida non est. Venti sæpe dantur frigidissimi, at non gravissimi.

LIBER QUINTUS DE EFFLUVIIS.

CAPUT I.

De Effluviis in genere.

PRÆCEPTA.

I. Effluvium est corpus naturale, è terris & aquis potissimùm virtute siderũ extractum, varias sustinens impressiones.

II. Dividitur in Simplex & Mistum.

III. Simplex est Atomus.

IV. Mistum, Fumus & Vapor.

QUÆSTIONES.

I. Quomodo Sol calefaciat?

Resp. Non Motu. Quid enim motus ille qui in cœlo fit, ad nostrum aerem? Non Lumine. Lum n enim nec ut sic, nec ut Solis lumen calefacit. Non ut sic, quia lumen qualitas spiritalis est, quæ materialem producere nequit. Hinc noctes sereniores, non protinus e iam sunt calidiores, sed fermè frigidiores. Non ut Solis lumen id facit, quia

quia nulla apparet ratio, cur lumina ejusdem ſpeciei non ſequatur idem effectus. Neque radiis per ſe. Nam etiam hi qualitates intentionales ſunt. Et ſingulis annis dantur æquales, nec tamen æqualem producunt fervorem. Imò in locis ſeptentrionalibus radii iſti valdè exigui & debiles ſunt, & tamen ſæpè ibi fiunt ardores intolerabiles. Sed effluvia è terris extracta calorem illum faciunt. Atomi ſcilicet igneæ ob ſimilitudinem, quam cum radiis Solaribus habent, cum iſtis ſeſe conjungunt, & ſic æſtatis ardorem producunt.

11. Quomodo Stellæ frigefaciant, humectent, exſiccent, taliaq; plura præſtent?

Reſp. Frigiditas non ex defectu vel motus, vel luminis, vel fractionis radiorum oritur. Quod enim ens poſitivum eſt, etiam cauſam poſitivam, non privativam habet. Sed & hîc ad Atomos recurrendum. Luna nempè, aliæq; ſtellæ, atomos aqueas è terris & aquis extrahunt, iisque aerem & obvia quævis replent, unde è muris, è pomis, carnibus, cantharis, è pane, & ejuſmodi centenis aliis, ſub ſpecie aquæ, iſtæ iterum exſudant.

dant. De humiditate, ſiccitate, cæterisque idem eſto judicium, quippè quæ per effluvia hæc optimè innoteſcunt.

AXIOMATA.

I. Effluunt è terrâ, aquâ, & miſtis, plurima.

Hinc enim nebulæ, nubes, venti, grandines, taliaq; infinita ſurgunt. Hinc peſtilentiæ, cunctaq; contagia naſcuntur. Hinc omnis aeris imputas provenit.

II. Effluvia craſſitie & ſubtilitate variant.

Non id ſaltem quod ſenſibus patet, ponderandum à doctis. Subtiliſſima quæq; ſenſuum aciem eludunt, & ſolâ mente prehendi gaudent. Hinc non craſſiora ſaltem effluvia, qualia fumi & vapores vel ruſticis noti, cognoſcenda, ſed alia etiam ſubtiliora & tenuiora penſitanda. Ubi ſenſus deſinit obtuſus, ibi mentis acies pergat penetrare in ſubtiliſſima.

CAPUT II.

De Atomis.

PRÆCEPTA.

I. ATomi ſunt effluvia minutiſſima, ob ſummam parvitatem

individua, quæ conjuncta videntur, disjuncta videri nequeunt, variarumq; actionum & passionum causæ existunt.

II. Suntq; Ignis, Aeris, Aquæ, Terræ, Mistorum, Plantarum & Animalium.

QUÆSTIONES.

I. An dentur Atomi?

Resp. Affirmat hoc ratio, confirmat experientia, comprobant eruditi. Ratio; qu a in infinitum natura corpora non dividit, sed ad minima cum pervenit, quiescit. Experientia; Cum fumus spargitur in aerem, ita ut mox fiat inconspicuus, non sanè annihilatur, sed in atomos dispergitur. Pulverem in vestibus & libris sæpè spectamus omnes, licet quando istis fuerit adspersus, viderit nullus. Eundem etiam è vestibus & libris dum excutimus, in atomos dispellimus. Farinam & calcem in innumeras atomorum myriades dispergi, quis unquam negare fuit ausus? Et cum vinum aquâ diluitur, ut nullibi vinum purum, nullibi etiã aqua pura deprehendatur, quid nisi atomo-

rum

rum ibi facta fuit conjunctio? Eruditi; Mochus Phœnicius, Empedocles, Leucippus, Democritus, Anaxagoras, Plato, Aristoteles, Galenus, Scaliger, Basso, Sennertus, &c.

II. An Democritus primus fuerit, qui atomorum doctrinam proposuerit?

Neg. Communiter Democritus pro deliro & insano habetur ob opiniones, quas habuit de Atomis. Verum cur Democrito adscribunt, quod longè ante Democritum fuit? Doctrinam enim hanc de atomis etiã Mochus Phœnicius, qui fermè Mosis coætaneus fuit, proposuit, quem postmodum Democritus, Plato, Empedocles & alii secuti sunt. Sed facilius est aliquem culpare, quàm refutare.

III. An Atomi sint corpora illa minuta quæ loco opaco per transversos Solis radios in aere volare videntur?

Neg. Qui id ajunt, rectè à Bassone castigantur his verbis: Crassius illi de hac subtilitate cogitant, qui has Democriti Atomos putant similes illis minutis, quæ loco opaco per transversos Solis radios volitare conspiciuntur; cum in singulis illis corpusculis, vel mille quales agnovit Democritus

atomos agnoſcere queas; ſi quod ab experientia ratio clariſſimum facit, conſideres.

IV. Quænam Veterum Philoſophorum fuerit de atomis ſententia, & quid de ea cenſendum?

Reſp. Ex atomis corpora naturalia fieri, & in atomos ea iterum reſolvi dixerunt. Cauſas generationum, corruptionum, aliarumque mutationum, atomos eſſe voluerunt. Genuinam miſtionis naturam non niſi in atomorum congregatione conſiſtere, docuerunt. Et atomorum plenum eſſe aerem, plenam aquam, plenam terram, totumq; Mundum nil niſi atomorum domicilium eſſe, affirmârunt Quæ omnia aliter ſe non habere videt, quicunq; Naturæ opera abſque præconceptis opinionibus videre gaudet.

AXIOMATA.

I. Atomorum doctrina Scripturæ Sacræ contraria non eſt.

Nullibi enim hæc illam rejicit, nullibi damnat. Paſtores verò, ſi de ea loquuntur nonnunquam acerbè, mundi conſtitutionem ex fortuito atomorum concurſu refutant; quod & nos facimus. Aut ſi plus ultrà

trà procedere geſtiant, illud audire non recuſent: Ne ſutor ultra crepidam. Hos quæſo, quid attinet, judicare, an atomi dentur, an non? an generationum & corruptionum principia ſint, an non? an miſtionis natura &ratio in illarum congregatione ac diſgregatione conſiſtat, an ſecus?

II. Atomi multarum mutationum cauſæ ſunt.

Cepas & raphanos qui ſecant, morſus oculorum ſentiunt. Ob atomos è rapis & raphanis egreſſas. Boves & vaccæ locum cum petunt, quô mactatus fuit antè bos, aut jugulata vacca, vociferantur & conturbantur. Ob atomos in aere hærentes, & in conſenſum conſimilia animalia rapientes. Canes veſtigia hæri à veſtigiis peregrini diſcernunt. Ob atomos è corpore heri & peregrini egreſſas Ita ſcilicet in minimis maximis pollet viribus Natura.

CAPUT III.

De Fumis & Vaporibus.

PRÆCEPTA.

I. FUmus eſt effluvium miſtum, calidum & ſiccum, levius & ſubtilius, è terra locisque aridis virtute ſiderum extractum.

II. Vapor est effluvium mistum, frigidum & humidum, gravius & crassius, ex aqua locisq; udis virtute stellarum extractum.

QUÆSTIONES.

I. An in Fumo & Vapore aliud quid, præter quatuor Elementa deprehendatur?

Aff. Negant hoc multi, sed frustrà. Fumus sæpè egregiè mordicat oculos, qui morsus nec à terrâ, nec ab aqua nec ab aere, nec ab igne est. Vapor non rarò fœtorem habet adjunctum, aliterq; fœtet cadaver hominis, aliter cadaver equi, aliter canis, bovis, & felis. Sed fœtor hic à nullo Elementorum est, quippe quæ omni carent odore.

II. Quidnam sit illud, quod in fumo & vapore præter quatuor Elementa deprehenditur?

Resp. Sal, Sulphur, & Mercurius, quæ uno nomine vocantur Principia Chymica. Chymici enim, cum ab Elementis non omnes mistorum qualitates prodire, nec sine egregiis confusionibus & contradictionibus actiones quasvis ad calidum, frigidum, humidum & siccum, communiter referri vide-

viderent alia adhuc principia produxerunt, quæ ab Autoribus ſuis principia Chymica denominata fuerunt.

AXIOMATA.

I. Vapor non eſt aer.

Aerem cum vapore conjungi non negandum: interim aqua potius reſoluta vapor eſt, quam aer. Aquam enim igni admotam in vaporem protinus reſolvimus. Si veſicæ guttulas aliquot aquæ inſtilles, & collo obſtricto fornaci calenti admoveas, extenditur veſica & intumeſcit. Si verò à fornace veſicam removeas, & in locum frigidum reponas, vapor in aquæ guttulas redit, & veſica detumeſcit.

II. Vapor nec ob aerem, nec ob aquam, ſed ob ignem aſcendit.

Ob aerem non aſcendit, quia jam antè regionem propriam aer ille occupat. Neque ob aquam, quia hæc gravis eſt, ob quam deſcendit, non aſcendit. Solus reſtat ignis, qui reſolutam illam aquam in ſublime vehit. Et hoc tandem à frigore expreſſo, aqua iterum coarctatur, & in priſtinum ſtatum locumq; revertitur. Idem in ſudore habemus, idem in vitro vapores cogente.

CA-

CAPUT IV.

De Principiis Chymicis.

PRÆCEPTA.

I. PRincipia Chymica sunt corpora naturalia mista in prima mundi creatione cum aliis rerũ naturalium speciebus à DEO cõdita, ut istarum essent materia, peculiarumq; & affectionum & effectionum causæ.

II. Sunt tria: Sal, Sulphur, & Mercurius.

III. Sal est corpus naturale mistũ, sapores gignens, in humido liquescens, in sicco concrescens, ac mirabiles penetrandi, detergendi, & putrefactionem prohibendi, vires obtinens.

IV. Sulphur est corpus naturale mistum, oleaginosum ac viscidum, odores gignens, inflammationes efficiens, & corpora mista colorata reddens.

V. Mercurius est corpus naturale mistum,

mistum, liquidum & spirituosum, inconstantiam corporibus mistis adferens.

QUÆSTIONES.

I. Quomodo probentur hæc Chymicorum principia?

Resp. Probantur potissimùm dupliciter: 1. Ex affectionibus & operationibus. Dantur enim affectiones & operationes, quæ corporibus mistis conveniunt, & ex Elementis haberi nequeunt. Odores nempè, sapores, colores, taliaq; plura. 2. Ex corporum naturalium resolutionibus. Resolvuntur enim mista non saltem in Elementa, sed & in hæc tria principia Chymica. Id quod in quovis cadavere, in fimo, in fumo, in urinâ, in lixivio, aliisq; videre est.

II. An per Sal, Sulphur & Mercurium, vulgò sic dicta corpora naturalia intelligenda sint?

Neg. Nec enim sola hæc corpora, Sal, Sulphur, & Mercurium, in se continent; nec tantùm ex Sale, Sulphure & Mercurio constant. Nihilominus tamen cum proprietates & operationes principiorum istorum, in nullis aliis corporibus melius & certius

certius animadvertentur, ex illis appellationes suas desumere voluerunt Chymici. Sufficit ergò nominibus hisce ea ostentare corpora, quæ maximè salina, maximè sulphurea, & mercurialia sunt.

III. *An principia Chymica sint species Mundi?*

Neg. Non enim propter se, sed propter alia sunt facta. Non separatim existunt, ut esse proprium & ab aliis speciebus distinctum obtineant. Materiam saltem aliis corporibus naturalibus præbent. Mundum non integrant, sed mixtum saltem intrant. Et cum integrare Mundum videntur, eô ipso, quo mistum intrant: non sui, sed alterius ratione, corporis nempè ad quod constituendum concurrunt, id faciunt.

AXIOMATA.

I. Sale nihil utilius.

Hujus operâ cuncta vigent sapida. Hic optimum condimentum est. Hic putredinem arcet. Hic fœcunditatem conciliat, & ubique sua servitia ac famulitia humano generi offert.

II. Sulphuris necessitas maxima.

Ipso enim careremus igne, si careremus sulphu-

ſulphure. Unde enim omnis noſter ignis, niſi ex ſulphure? Unde candelarum tempore veſpertino accenſarum virtus, niſi à ſulphure? Lignis ipſis ſi non ineſſet ſulphur, nec calefactioni, nec coctioni inſervirent. Quanta hinc vitæ humanæ è ſulphure dato commoda! Quanta è negato incommoda!

Caput V.

De Qualitatibus Principiorũ Chymicorum.

Præcepta.

I. QValitates principiorum Chymicorum ſunt accidentia, à formis iſtorum provenientia, & actionibus ac paſſionibus inſervientia.

II. Suntq; Sapor, Odor, Color, & Inflammabilitas.

III. Sapor eſt qualitas corporis miſti, orta à ſale, ad rerum differentias linguæ repræſentandas.

IV. Dividitur in Extremos & Intermedios.

V. Extremi ſunt Dulcis & Amarus. Ille eſt in pane, lacte, uvis maturis,

ris, melle, ſaccharo, glycyrrizâ, &c. Hic in amygdalis amaris, pomis immaturis, uvis incoctis &c.

VI. Intermedii ſunt, Salſus, Acer, Auſterus, Acerbus, Acidus, &c. Tales reperire licet in lixivio, in aceto, in allio, pipere, glandibus, gallis, ſucco limonum, &c.

VII. Odor eſt qualitas corporis mixti, orta à ſulphure, ad rerum differentias naribus repræſentandas.

VIII. Dividitur in Extremos & Intermedios.

IX. Extremi ſunt, Dulcis & Amarus, ſeu Gratus & Ingratus. Ille eſt in melle, croco, moſcho, &c. Hic in aceto, aſâ fœtidâ, urinâ putridâ, fecibus humanis, & aliis.

X. Intermedii ſunt, Gravis, Amarus, Stypticus, Acerbus, &c. Quos paſſim habemus in oleis, pinguedinibus, ſuccis, & aliis.

XI. Color eſt qualitas corporis mi-

sti, orta à sulphure, ad rerum differentias oculis repræsentandas.

II. Dividitur in Extremos & Intermedios.

III. Extremi sunt, Albedo & Nigredo. Illa est in nive, cygno, cretâ, & aliis: Hæc in corvo, equis nonnullis, canibus, gallinis, &c.

IV. Intermedii sunt, color ruber, flavus, viridis, purpureus, cæruleus, &c. Quod satis spectamus in cerasis, pomis, plantis, gemmis, metallis, &c.

V. Inflammabilitas est qualitas corporis misti, orta à sulphure, ad corporum combustiones data, Huc ligna combustilia.

QUÆSTIONES.

I. Quid de qualitatibus hisce sentiant vulgò?

Resp. Ex Elementis omnes deducunt. ...por illis est qualitas corporis misti à sicco ...rrestri in humido aqueo per calorem ge...rata. Odor est qualitas corporis misti, ex ...co sapido contemperato cum humido

orta, & à calore educta. Hinc in sapore vi[ncere] humidum, in odore siccum, conte[n]dunt. Color est qualitas corporis mixti [e] perspicui cum opaco commistione ort[a]. Inflammabilitas est qualitas propter sicc[i]tatem & raritatem rebus competens.

II. Quid hîc censendum?

Resp. Reclamat rerum magistra Exp[e]rientia. Si per calorem è sicco terrestri [&] humido aqueo fit sapor, cur tot res sicci[ssi]mæ sunt sapidissimæ? Piper, zingiber, [&] alia aromata, sicca sanè sunt, non humid[a]. Si in odore vincit siccum, cur tot res h[u]midæ odoratissimæ, & tot res siccæ inod[o]ræ sunt? Odorata urina putrida est, inodo[ra] arena. Si color ex perspicui cum opaco [com]mistione, cur aeris & terræ misturæ colo[res] non periunt? Suavissimi gemmarum co[lo]res sulphuris potius, quàm aeris aut ter[ræ] soboles sunt. Si inflammabilitas ob sicci[ta]tem & raritatem convenit rebus, cur fla[m]mam concipiunt olea, spiritus vini, nap[h]tha? Ab exemplis naturæ petendæ sunt [ra]tiones nostræ: non ab argumentis nost[ris] subvertendæ naturæ rerum.

AXIOMATA.

I. C

I. Color est, cum lumen non est.

Veteres, inquit Scaliger, sensus mancipia spicati sunt, ut ubi colorem nullum viderint, nullus item color esset. Idcirco divinus Poeta: Rebus nox abstulit atra colorem. Quasi color non sit intra soliditatem corporis, sed in sola superficie, idq; non nisi præsente lumine. Quasi dissecto pomo color statim ibi generetur. Hac ratione color esset color, quatenus visibilis: & visibilitas esset coloris essentia, non autem affectus essentiam consequens. Quæ opinio mater esset illius absurdi: Ut color & lumen idem penitus essent essentialiter, solo autem differrent subjecto. Hæc Scaliger, benè quoad his, malè quoad veteres.

II. Calor præstat non ut odor sit, sed ut perceptibilis sit.

Ut enim sit odor, à sulphure habet. Calor tamen cum attenuet & resolvat, odorem liberius in auras spargi efficit. Hinc horti aere magis calente, magis fragrant. Et quò magis fragrant, eò citiùs exolescunt, exhalatâ sensim parte illâ odoriferâ ac sulphureâ.

CAPUT VI.

De Meteoris in genere.

PRÆCEPTA.

I. MEteora sunt effluviorū affectiones, modò in hâc, modò in aliâ formâ, ea repræsentantes.

II. Dividuntur in Hypostatica & Emphatica.

III. Hypostatica sunt, quæ eam qua prodeunt faciem obtinent realem. Sic nebulæ, nubes, & pluviæ, reverâ sunt, quod esse videntur.

IV. Suntq; vel Ignita, vel Aquea, vel Spirituosa.

QUÆSTIONES.

I. An Meteora sint corpora?

Resp. Inquiunt vulgò: Meteora sun corpora imperfectè mixta, quæ ex haliti bus è terrâ vel aquâ excitatis, & Solis calo re stellarumq; aliarum virtute elevatis, ge nerantur. Verùm Meteora sunt Iris, Pare lius, Paraselene, & Halo: Corpora verò no sunt. Terræ motus, nonnè Meteorum Corpus autem non est. Fulmina, tela De justissimi, Meteora sunt, sed corpora no sunt. Propria Meteori cujusvis ratio sem

p

per in accidente, nunquam in ſubſtantiâ aut corpore, ſita eſt.

II. An Meteora fiant per Atomorum congregationem & ſegregationem?

Reſp. Loquitur id res ipſa. Ignis fatuus, nonnè ex Atomis ſulphureis congregatis? Pluvia, nonnè ex Atomis aqueis congregatis? Ventus, annón ex Atomis ſpirituoſis congregatis? Certè cunctaHypoſtaticaMeteora de atomorum congregatione & ſegregatione teſtantur prolixè.

AXIOMATA.

I. Effluviis accidunt Meteora.

Quis neſcit atomos, fumos & vapores, pro agentis & loci diverſitate variè affici? Et hinc nebulæ, nubes, venti, pluviæ, irides, halones, parelii, cunctaq; Meteora ſurgunt.

II. Meteora non omnia elevata ſunt

Terræ motus enim non in ſublimi aere, ſed in ipſis terræ cavernis datur. Nebula & parùm elevatur, & cum elevatur, non tàm nebulæ quàm nubis ſortitur rationem. Ros etiam ac pruina loca altiora non affectant.

Caput VII.

De Meteoris Ignitis.

PRÆCEPTA.

I. Meteora ignita sunt, quæ ex effluvio pingui ac sulphureo accenso oriuntur.

II. Suntq; plurima, præcipua verò Ignis fatuus, Ignis lambens, Draco volans & Fulmen.

III. Ignis Fatuus est meteorũ ignitum, candelæ ardentes & huc illucq; errantis speciem repræsentans.

IV. Ignis lambens est meteorum ignitum, equorum capillis & hominũ pilis ac vestimentis, aliisq; sine noxâ adhærens.

V. Draco volans est meteorum ignitum, draconis volantis speciem exhibens.

VI. Fulmen est meteorum ignitum intra nubes detentum, & ex iis violenter per aerem & terram detrusum.

VII. Habet tria adjuncta: Tonitru Fulgur, & Lapidem fulminarem

VIII. Tonitru est sonus in nube, à concursu effluvii sulphurei & nitrosi excitatus.

IX. Fulgur est flammæ micatio, ab effluviis sulphureis accensis orta, lumen de se spargens, lateq; tractum terrenum illustrans.

X. Lapis fulminaris est corpus durum & solidum, in nubibus generatum, & cum frigore in terram prolapsum.

QUÆSTIONES.

I. Cur Ignis Fatuus sequentem fugiat, & fugientem sequatur?

Resp. Quia cum accedit quis, aerem propellit, & cum aere etiam istum ignem. Cum verò fugit, aerem secum trahit, & cum eo etiam illum ignem.

II. Ubi generetur Ignis Fatuus?

Resp. Erratica hæc fax in aere pendula quam maximè in cœmiteriis conspicitur, in locis etiam ad supplicia destinatus, & in iis, ubi hominum edita fuit strages. Suum enim sequitur pabulum, pingvem nempè & sulphuream materiam.

III. Cur fulmine magis lædantur dura & solida, quàm rara & pervia?

Resp. Quia illa transitum fulmini negant. Hæc verò istum facilè concedunt. Hinc ubi fulmen moratur, dum transitum quærit, lædit. Ubi verò protinus transit, penetrat citiùs, quàm lædere possit.

IV. Quotuplex sit fulmen?

Resp. Triplex: Terebrans, Discutiens & Urens. Terebrans est, quod ob flammæ tenuitatem & puritatem per angustissima quæq; meat. Hoc læduunt solida, raris illæsis. Discutiens est, quod ob spiritus coactos disjicit & dirrumpit icta. Hoc turres franguntur, quercus scinduntur, aliaq; durissima corpora disjiciuntur. Urens est, quod magis igneum est, & tacta lædit, vel afflando, vel accendendo, vel comburendo. Hoc accenduntur & comburuntur tuguria, pagi, urbes.

AXIOMATA.

I. Fulgur, licet leve sit, descendit.

Quæ enim descendunt, inquit Scaliger, ea moventur motu hoc, aut per se à natura aut per accidens à vi. Naturâ descendit pluvia, quæ erat exhalationis pars, subvecta

pri

primùm à calore misto: quo altius abeunte destituta suopte pondere defertur. Vi verò detruditur fulgur.

II. Fulgur prius conspicitur, quàm tonitru auditur.

Ut enim fiat sonus, aeris necessaria est fractio. Hæc absque temporis spacio non fit. Aurium etiam plures dantur anfractus, speciesq; per ambages offertur auditui. Quæ cum in visu non dentur, objecta sua visus percipit celerius. Idem cernimus, cùm globuli è bombardis mittuntur, cum ligna finduntur, & cum linteola lavantur.

CAPUT VIII.

De Meteoris Aqueis.

PRÆCEPTA.

I. MEteora aquea sunt, quæ ex effluviis aqueis oriuntur.

II. Suntque plura, Nubes, Pluvia, Grando, Nix, Pruina, Ros, Nebula, Glacies, &c.

III. Nubes est Meteorum aqueum ex effluviis ad mediam aeris regionem delatis genitum, & pro ventorum varietate variè agitatum.

IV. Pluvia eſt Meteorum aqueum, è nube in aquas guttatim reſolutâ genitum.

V. Grando eſt Meteorum aqueum, è guttulis pluvialibus, in deſcenſu à frigore conglaciatis ortum.

VI. Nix eſt Meteorum aqueum, è nube, antequam in pluvias reſolvatur, natum, inſtar lanæ mollioris terram petens.

VII. Pruina eſt Meteorum aqueum, ex effluvio craſſiuſculo, fermè in modum nivis à frigore vehementiore condenſato, genitum.

VIII. Ros eſt Meteorum aqueum, ex effluvio craſſiuſculo à frigore debiliore collecto genitum, inſtar tenuiſſimarum aquæ guttularum plantarum floribus & foliis adhærens.

IX. Nebula eſt Meteorum aqueum, ex effluviis multis in infimâ aeris regione excitatis, & quodammodò condenſatis, genitum, aerem proximum obſcurans.

X. Glacies eſt Meteorum aqueum, ex effluviis aqueis condenſatis & conſolidatis à frigore vehementiori genitum.

QUÆSTIONES.

I. Cur nubes non decidant in terram?

Reſp. Quia leves ſunt. Poſt verò atomi aqueæ magis magisque congregantur, & aqua quæ gravior eſt inde producitur, ſicq; in terram redit, quod è terra venit.

II. Quanta nubium à terris ſit diſtantia?

Reſp. Eſt ea inæqualis. Interdum enim vix abſunt ſpacio dimidii miliaris, interdũ ultra decem, & plura miliaria Germanica aſcendunt. Fit hoc partim ob nubes ipſas, partim ob loca, partim ob tempora.

III. Cur nonnunquam in locis humilioribus pluat, in altioribus & montanis ningat?

Reſp. Quia infima aeris regio paulò calidior nives liquefacit. Unde quod in locis altioribus eſt nix, in humilioribus eſt pluvia.

IV. Cur grando facilius reſolvatur in aquam, quàm nix?

Reſp.

Resp. Quia quæ aquæ propiora, faciliùs in eam resolvuntur, quàm quæ remotiora sunt.

V. Unde grandinis imagines?

Resp. Nec à caliditate, nec à singulari corporum cœlestium constellatione. Subest causa sine causa, & principium sine principio. Extraordinariæ illæ grandines supremam monstrant causam, quæ homines admonet de vitiis deponendis & vitis corrigendis. Alia verò ratio est, quando in grandinum globulis pili, pulvis, ligna, & alia reperiuntur, quæ unà cum vapore sursum vehuntur, aut in descensu admiscentur.

AXIOMATA.

I. Quod nebula est in aere infimo, nubes est in medio.

Vapores quippe è terra & aqua exhalantes, nunc infimum, nunc medium obscurant aerem. Hinc nunc nebulam, nunc nubem habemus. Ut diversitas loci, diversum gignat meteorum.

II. Pluvia agris & hortis utilior aquâ fluviali est.

Vapores enim è fimo, aliisq; rebus pinguibus

bus in maximâ exhalant copiâ. Pingvedo autem agris & hortis utilissima.

III. Nivis splendor ab aqua est.

Aqua enim lumen quoddam, quamvis debile, de se spargit. Nix ergò cum aqua condensata sit, de luce etiam ac lumine non parùm participat. Non secus ac glacies, eaq; in minutiores partes contusa.

CAPUT IX.

De Meteoris Spirituosis.

PRÆCEPTA.

I. MEteora Spirituosa sunt, quæ ex effluviis spirituosis ac flatuosis oriuntur.

II. Suntq; Ventus & Terræmotus.

III. Ventus est Meteorum spirituosum ex effluvio flatuoso è superficie aut etiam cavernis terræ, ut & fluviis ac lacubus, egresso ortum, quod ascendere laborans reprimitur, & in obliquum retorquetur, cumque impetu per aerem ruit.

IV. Terræmotus est Meteorum spirituosum, ex effluvio flatuoso

terræ

terræ cavernis præter naturam inclufo, exitumq; cum impetu quærente, genitum.

QUÆSTIONES.

I. Cur Venti nunc calidi, nunc frigidi nunc humidi, nunc ficci, nunc falubres, nunc noxii fint?

Refp. Quia mifcentur cum atomis, quæ in locis illis exiftunt, per quæ tranfeunt. Hinc Septentrionales frigidi funt, quia perflant loca nivofa. Auftrales verò calidi, quia tranfeunt per loca calida.

II. Quomodo Ventus à Terræmotu differat?

Refp. Quod fupra terram ventus, id intra terram terræmotus eft. Hinc plerumq; terræmotum fequuntur venti, nec prius illa terræ agitatio ceffat, quàm venti profiliant.

AXIOMATA.

I. Ventorum locus inventu difficilis

Murmura ventorum audimus, fed unde veniant, & quò vadant, nefcimus. E terra quidem & aquis peculiari aftrorũ influxu, halitus illi elevantur, fed certam hujus aut iftius venti determinare rationem, humani non eft ingenii.

II. Ter-

II. Terræmotus, fulgura & tonitrua ars non minus quàm natura præstat.

Pulveris enim tormentarii operâ aperiuntur montes, subruuntur oppida, evertuntur muri, dilacerantur turres & fortissima munimenta. Unde Scaliger inquit: Pace tuâ dicam Jupiter, fulmina nostra sunt terribiliora tuis: age, coge nubes, ut tonare queas; nos etiam te tranquillo iratum regnum tuum faciemus.

CAPUT X.

De Meteoris Emphaticis.

PRÆCEPTA.

I. Meteora Emphatica sunt, quæ faciem, quâ apparent, realem non obtinent. Sic Iris, Halo & Parelius, id non sunt, quod esse videntur.

II. Frequentiora & potiora sunt Parelius, Paraselene, Halo, Iris, Virgæ, Stellæ Cadentes, Rubedo matutina & vespertina.

III. Parelius est Meteorum Emphaticum, ex Solis specie, receptâ in nube

nube æquali, ſplendidâ, continuâ & ad latus Solis poſitâ, genitum, ut duo vel tres Soles in aêre eſſe videantur. Dicitur Parelius à παρὰ & ἥλιος, quaſi dicas, Sol alius juxta verum poſitus. Germanicè zwo Sonnen.

IV. Paraſelene eſt Meteorum Emphaticum, ex Lunæ ſpecie, recepta in nube æquali, ſplendida, continua, & ad latus Lunæ poſita genitum, ut duæ vel tres Lunæ in aere eſſe videantur. Dicitur Paraſelene à παρὰ & σελήνη, quaſi dicas, Luna alia juxta veram poſita. Germanicè zwey Monden.

V. Halo eſt Meteorum Emphaticū, ex radiis Solis, Lunæ, aut alterius Stellæ majoris, in nubem ſubjectam, quæ denſa, continua, & æqualis eſt, ſparſis, & per omnes extremitates diffuſis, genitum, ut corona circa Solem, Lunam, aut aliam ſtellam clariorem appareat.

pareat. Dicitur Græcè, ἅλως, area, circulus. Germanicè der Sonnenhoff/des Mondeshoff/2c.

VI. Iris est Meteorum Emphaticū, in & à guttulis aqueis, ex radiorum Solis oppositi receptione, fractione, & refractione genitū, arcum varicolorem oculis spectantium exhibens. Germanicè Ein Regenbogen.

VII. Virgæ sunt Meteorum Emphaticum in nube aquosa & dissimiliter rara, ex radiorum Solis ad latus collocari receptione & reflexione genitum, lineas seu ferulas repræsentans. Germanicè die Sonne zeucht Wasser.

VIII. Stellæ cadentes sunt Meteorum Emphaticum, ex effluvio supernè accenso genitum, & ob loci frigiditatem repressum ac deorsum detrusum, stellarum è cœlo cadentium imaginem offerens.

Ru-

IX. Rubedo matutina est Meteorũ Emphaticum, ex vaporibus in aere hærentibus, ac lumine Solari perfusis manè ortum, tempestatem indicans.

X. Rubedo vespertina est Meteorum Emphaticum, ex vaporibus in aere hærentibus, ac lumine Solari perfusis vesperi ortum, serenitatem indicans.

QUÆSTIONES.

I. An Meteora Emphatica sint Entia realia?

Resp. Distinguitur. Reale opponitur 1. Enti rationis. 2. Enti in potentia. 3. Enti intentionali. Primo & secundo modo Meteora hæc omninò Entia realia sunt. Actu enim in Mundo dantur, citra omnem intellectus operationem. Tertio modo Entia realia non sunt, sed saltem Entium realium ideæ, species, & imagines.

II. An Iris fuerit ante diluvium?

Aff. Adfuerunt enim ibi eædem Iridis causæ, quæ adsunt hodiè. Nempè guttulæ, & Solis aut Lunæ radii, quibus supervenit ocu-

oculus. At positis iisdem causis, etiam idem sequitur effectus.

III. An Stellæ reverâ è cœlo decidant?

Neg. Id enim si fieret, quantulus quæso etiamnùm stellarum numerus restaret? Nonnè jamdudum luminibus suis orbatus fuisset terrarum orbis? Et cum maxima stellarum sit quantitas, vel unica casu suo terram totam dedisset obrutam.

AXIOMATA.

I. Multa apparent, quæ non sunt.

Meteora hæc mera phasmata & simulacra sunt, quæ nos mirificè fallunt luduntq;. Sicut virgines ac mulieres nigris utuntur flabellis, non tàm ut ventum sibi faciant, quàm ut candidiores appareant.

II. Arcus non nubis, sed guttularũ minimarum affectio est.

Cum quis occipite Soli obverso aquam ore aut instrumento quodam spargit in aerem radiis Solis illustratum, iridem in guttulis aqueis conspicit. Idem videre est in fistula, aliquâ parte ruptâ, si per exiguum foramen aqua elidatur, & contra Solem spargatur, ut oculus videntis medius sit inter Solem & guttulas illas aqueas.

LIBER SEXTUS.
DE MINERALIBUS.
Caput I.
De Mistione.
PRÆCEPTA.

I. MIstio est miscibilium in minima divisorum unio, à formâ specificâ facta.

II. Dividitur 1. in Perfectam & Imperfectam. 2. in Regularem & Irregularem.

III. Perfecta mistio est, quâ miscibilia perfectè miscentur, mistumq; perfectum constituitur.

IV. Imperfecta mistio est, quâ miscibilia imperfectè miscētur, mistumq; imperfectū constituitur.

V. Regularis est, quæ secundum leges a naturâ præscriptas fit.

VI. Irregularis est, quæ contra leges à naturâ præscriptas fit.

QUÆSTIONES.

I. *Quænam sit princeps mistionis causa?*

Resp.

Resp. Forma ſpecifica rei cujusq;. Rectè Scaliger ait: Niſi quatuor illa Elementa rectorem habeant, temerè ac ſine modo metâq; & jactabunt & jactabuntur. Quid enim illud eſt, quod tantùm terræ, tantùm commiſcet cæterorum?

II. An formæ Elementorum in miſto maneant?

Aff. Manentibus enim Elementis, manent etiam Elementorum formæ. Manent autem Elementa, quia miſcentur. Quæ non manent, nec miſceri, nec uniri queunt.

III. Quomodo formæ Elementorum in miſto maneant?

Resp. Integræ. Formæ enim illæ ſubſtantiæ ſunt. At ſubſtantia magis & minus non recipit. Nihil hic addi, nihil demi poteſt. Tota vel adeſt, vel abeſt. Punctum hoc inſectile eſt.

AXIOMATA.

I. Perfecta miſtio præſupponit imperfectam.

Nullibi enim natura ſaltum facit, ſed ſemper gradus amat. Antequam ergò perveniat ad complementum, prius dat rudimentum. Sic ab auro imperfecto ad perfectum,

fectum, à quercu imperfectâ ad perfectam, à cane imperfecto ad perfectum, ab homine imperfecto ad perfectum provida procedit Mater.

II. In Naturâ datur, sed à Naturâ nō approbatur, irregularis mistio.

Ficus platano & moro inseritur, morus castaneæ, castanea nuci. Trunco pruni rami cerasi, pyri, ac pomi inseruntur. Asinus miscetur cum equâ, & pardus cum leænâ. Ubi sua servat species quævis, nec platanus mori, nec asinus equi gaudet indole. Abhorret verò à mistione hac solers Natura. Non hujus intentio prima hæc specierum confusio, sed immistas volebat species.

III. Mistio per minima fit.

Non enim Artificialis, sed Naturalis est. Ars interdum crassa crassis jungit hordeum hordeo, triticum tritico. Accuratior Naturæ mistio est, quæ minima minimis miscit. Minimum minimi animalculi membrum quatuor constat Elementis. Sanè minimis, sanè atomorum in morem congregatis.

Caput II.

De Generatione & Corruptione.

Præcepta.

I. Ge-

I. GEneratio eſt actio corporis naturalis miſti, qua ſibi ſimile producit, ut perpetua ſpecierum conſervatio conſtet.

II. Dividitur in Inchoatam ſeu Imperfectam, & Conſummatam ſeu Perfectam.

III. Inchoata eſt actio, qua forma mediante aliquali ſuæ ſpeciei materia producitur.

IV. Conſummata eſt actio, qua totum compoſitum cum omnibus ſuis partibus producitur.

V. Corruptio eſt paſſio corporis naturalis miſti, qua in minima ſua reſolvitur.

VI. Dividitur in Naturaliem & Violentam.

VII. Naturalis eſt, quæ ſecundum communem naturæ curſum accidit.

VIII. Violenta eſt, quę pręter communem naturæ curſum accidit.

QUÆSTIONES.

I. An Generatio sit mutatio à non-esse ad esse?

Resp. Hoc non esse privationem notat. Privatio verò generationis principium cum non sit, etiam generatio mutatio à non-esse ad esse non est.

II. An corruptio sit mutatio ab esse ad non-esse?

Resp. Iterum privatio infertur. Ita scilicet, ut in rerum corruptionibus forma substantialis abjiciatur, & in privationem recedeat. At hoc cùm nunquam fiat, etiam corruptio mutatio ab esse ad non-esse non est.

III. An detur Generatio Æquivoca?

Neg. Simile enim à simili, effectus particularis à causa particulari. Homo ab homine, brutum à bruto, planta à plantâ, metallum à metallo. Communis siderum influxus speciem non dat, & non magis ranam aut murem, quam hominem aut equũ generat.

IV. An Combustio sit misti in ignem conversio?

Neg. Cernimus omnes in combustione magnam partem terræ remanere, salis etiã particulas plurimas residuas esse. Et id quod in

in flamma apparet, non ſolus ignis eſt, unde tanta operationum ibi diverſitas.

AXIOMATA.

I. Generatio æternitatem dat caducis.

Vivit homo in homine, brutum in bruto, frutex in frutice, planta in plantâ. Non moritur vivam ſui quod reliquit imaginem.

II. Generationis terminus forma eſt.

Proximus ſcilicet. Ultimus verò totum compoſitum eſt. Hoc enim Natura primariò intendit, cum formâ nobilius ſit. Primum autem in intentione, ultimum in executione.

III. Corruptio miſtorum aſſecla.

Irreconciliabiles inimicitiæ ſunt, è quibus conflatum miſtum eſt. Semper ignis contra aquam, & aqua contra ignem. Hinc tandem diffluit omne miſtum, &

Mors etiam ſaxis marmoribusq́ venit.

IV. Nihil omninò perit.

Ex Elementis conflata ſunt miſta. Illa incorruptibilia cum ſint, miſta planè perire nequeunt. Solvuntur ſaltem & diſſipantur, miro fœdere quæ connexa erant antè.

Caput III.

De Temperamento & Coctione.

Præcepta.

I. Temperamentum est qualita corporis misti, è miscibiliun qualitatibus exorta, ut illius ope ra mista suas exerceant opera tiones.

II. Coctio est actio, qua benefici calidi mistum coquendum per fectionem suam consequitur.

Quæstiones.

I. Unde temperamentum?

Resp. E quatuor qualitatibus, caliditate frigiditate, humiditate, siccitate. Harun conjunctio temperamentum parit. Et qui dem nunc Simplex, nunc Compositum prout vel unica qualitas tantùm, vel du excedunt.

II. An in temperamento detur qualita tum remissio?

Neg. Ignis calor in temperamenti con stitutione non remittitur, sed est manetq summus. Aquæ frigus non gradus quos dam deponit, sed omnes servat, Saltem pr

ato

atomorum qualitatibus excellentibus prææditarum variâ congregatione, aliud atque aliud temperamentum constituitur. Hinc non novum, rem unam & calefaciendi & frigefaciendi, & solvendi & obstruendi pollere virtute.

III. An temperamento omnes misti operationes adscribendæ?

Neg. Hoc enim è qualitatibus Elementaribus cum pronascatur, vires istarum non excedit. Unde occultæ qualitates, aliam postulant originem. Rectè Scaliger ad Cardanem: Quis te malus genius Alexandreus adegit eò, ut miserè crederes, solâ elementorum mistione fieri posse, ut ferrum trahatur à magnete?

AXIOMATA.

I. Temperamentum accidens est.

Oritur enim ex accidentibus. At ne ex infinitas quidem accidentibus una pronascitur substantia. Tactu etiam dignoscitur. Calidum hominis temperamentum tactu sentimus. Ranarum & piscium temperamentum frigidum itidem tactus monstrat. At sub sensum non nisi accidens cadit.

II. Temperamentum varium est.

Aliud ad pondus dicitur, aliud ad justitiam. In illo æqualitas, in hoc inæqualitas datur. Hocq; vel Simplex, vel Compositum est. In simplici qualitas una, in composito plures excedunt. Et quot mistorum species, tot fermè temperamentorum genera sunt. Cum primis verò animalium temperamentum in Sanguineum, Cholericū, Phlegmaticum & Melancholicum dispescitur. Sanguineum calidum & humidum est. Cholericum calidum & siccum. Phlegmaticum frigidum & humidum. Melancholicum frigidum & siccum. Hinc Sanguinei læti, Cholerici rixosi, Phlegmatici pigri, Melancholici tristes.

III. Coctio ex oppositis fit.

Duo præcipuè in coctione attendenda, Agens & Patiens. Agens calor est, partim Internus, partim Externus Sic poma, pyra, & uvæ non solius interni ac domestici caloris operâ coquuntur, sed quàm maximè etiam Solis desiderant fervorem. Patiens humor est, unde lapidem non coquimus, sed carnes, ova, poma, pyra.

Caput IV.

De Mineralibus in genere.

PRÆCEPTA.

I. MIneralia ſunt corpora naturalia miſta, è ſulphure, mercurio & ſale, beneficio propriæ formæ formata, & è mineris ac viſceribus terræ eruta.

II. Dividuntur in Lapides, Gemmas, Metalla in ſpecie ſic dicta, & Mineralia media.

QUÆSTIONES.

I. An mineralia fiant ex exhalatione vapidâ, terræ viſceribus incluſâ, beneficio caloris, ac frigoris ob concurſum Solis, aliarumq́ ſtellarum?

Neg. Vulgò hâc ratione ſe ſatis mineralium naturam expreſſiſſe exiſtimant. Verùm ne corticem quidem attingunt, multò minus nucleum. Cauſas enim merè remotas afferunt, quæ ſi rem abſolverent, dubio procul plus auri & argenti in mundo eſſet, quàm eſſe experimur.

II. An ſeminale principium mineralibus concedendum?

Aff. Quemadmodum animalia è certo generantur ſemine; ita & mineralia ſuum ſeminale habent principium, Hinc ut plan-

tæ plantas, & animalia animalia: sic & gemmæ gemmas, lapides lapides, metalla metalla, semperq; similia similia producunt.

AXIOMATA.

I. Terra magnum Naturæ Laboratorium est.

Hic infinitæ fiunt destillationes. In profundissimis venis ac meatibus è spiritibus variis talia elaborantur corpora, qualia nec Ars unquam imitari, nec hominis ingenium satis mirari ac rimari potest.

II. Mineralia nec viva, nec mortua sunt.

Animam enim nec habent, nec habere debent. Nec enim verè nutriuntur, nec propriè augentur. Chymicorum quidam propter egregias vires & operationes vitam istis adscribere non dubitant. Sed propriè dicta vita, quæ animam insequitur, hinc nō patet, cum & formis aliis nobilissimæ conveniant operationes.

CAPUT V.

De Lapidibus.

PRÆCEPTA.

I. LApides sunt mineralia crassa, dura, ignobilia, ex succo lapides-

pidescente & spiritu lapidifico genita.

I. Dividuntur in Porosos & Solidos.

II. Porosi sunt, qui ex materiâ non adeò concretâ constant, partesq; admodum raras habent, ut, pumex, Bimstein/tophus, Tofffstein/ & alii.

IV. Solidi sunt, qui ex materiâ magis compactâ constant, partesq; solidas habent, ut silex, Fewerstein/ cos, Wetzstein/ marmor, Marmelstein/&c.

QUÆSTIONES.

I. Cur lapides in aquam projecti non supernatent?

Resp. Ligna aquis immissa supernatare spectat quivis. Secus longè res se habet de lapidibus. Hi fundum petunt, ibiq; immobiles aliquandiu perstant. In causa est gravitas. Gravior enim aqua lapis est. Ligna verò quod supernatent, res penes aerem inclusum stat. Plurimùm enim aeris in lignorum poris continetur, cujus operâ su-

per undas feruntur ipſa. Imò idem quibusdam contingit lapidibus. Pumex enim natat, non ſecus ac homo ſub axillis veſicas ſpiritu plenas habens.

II. An Lapis fieri poſſit gravior ſeipſo?

Aff. Pumex enim cum conteritur minutiſſimè, gravior fit ſeipſo integro. Aer enim qui anteà in poris continebatur, & cauſa levitatis erat, exprimitur. Hinc minutiſſimæ pumicis particulæ in aquam projectæ ſupernatare nequeunt.

AXIOMATA.

I. Lapidem non facit calor.

Hic enim accidens eſt, ille ſubſtantia. Et cur in fontibus frigidis generarentur lapides, ſi autorem haberent calorem? Imò lacus ſunt, in quibus ligna, oſſa, & alia injecta in lapides mutantur, ubi dubio procul calori res iſta adſcribenda non eſt.

II. Lapidem non facit frigus.

Nam & hoc accidens eſt, ille ſubſtantia. Neque etiam locum naturalem frigidum ſaltem agnoſcit lapis. Generantur lapides in corpore hominis vivi, in capite, in arteriis, in ipſo quoque corde. Ubi certè frigoris operâ produci nequeunt.

III. Lapidem non facit exſiccatio humidi.

In locis enim ſatis humidis ſæpè formatur. In hominis nempè veſica & renibus. In lacubus & fontibus, ubi perpetui madores ac humores.

IV. Magnes trahit ferrum.

Vi non manifeſtâ, ſed occultâ. Simile amat ſimile, horret diſſimile. Simile ferrum magneti, unde amat unionem.

CAPUT VI.

De Gemmis.

PRÆCEPTA.

I. GEmmæ ſunt mineralia puriſſima & pretioſiſſima, duriſſima ac pellucida, operationibus valdè nobilibus prædita.

II. Suntq; plurimæ, Adamas Demant / Sapphyrus Saphir / Smaragdus Smaragd / Rubinus Rubin / Turcois Türckis / &c.

QUÆSTIONES.

I. Quænam præcipuæ bonæ gemmæ notæ ſint?

Reſp. Ut dura ſit ac pellucida. Summus enim

enim in iſtis nitor & durities indomita. Hinc adulteria gemmarum conſpicua, Vitrum enim variis coloribus tingunt, arteq; ita expoliunt, ut viſu à veris gemmis facilè diſcerni nequeat. Aſt duritiem tantam cum vitrum non habeat, gemmæ vitreæ limam ſentiunt, veræ limæ reſiſtunt. Vitreæ etiam leviores, veræ graviores: Vitreæ tepidiores, veræ frigidiores exiſtunt.

II. An Adamas hirci ſanguine domari queat?

Reſp. Plinius & alii cum ipſo, Adamantis duritiem inenarrabilem calido hirci ſanguine ſuperari, ajunt. At magnam quidem adamantis duritiem eſſe novimus: malleo tamen ab aurifabris in ſcobem eum redigi conſtat. Sanguis hircinus non propriâ ſed alienâ poteſtate eum ſolvit. Hircus nempè cum herbas devoravit ſolutivas, ſanguis hircinus ſolvit adamantem.

AXIOMATA.

I. In gemmis in arctum Naturæ coacta majeſtas eſt.

Minima enim hæc corpora elephantorum humeros taurorumq; colla ſuperant longè materiæ puritate, colorum ſuavitate, virtutumq; varietate.

II. Adamas hoſtis Magnetis eſt.

Vires enim huic aufert, adeò ut ferrum amplius trahere neſciat. Rectè Nollius ait: Huic lapillo (adamanti) Natura rerum omnium parens tale cum magnete diſſidium ingenuit, ut illo præſente omnem vim tractricem à Magnete direptam planè conſpicias. Quin magis tractum ab hoc ferrum feroci quadam vi ab admoto adamante revelli cernere eſt.

CAPUT VII.

De Metallis in ſpecie ſic dictis.

PRÆCEPTA.

I. Metalla ſunt mineralia fuſilia, & in longum latumq; ductilia, uſibus humanis maximè accommoda.

II. Suntq; aurum, argentum, cuprũ, ferrum, ſtannum & plumbum. ☉ ☽ ♀ ♂ ♃ ♄.

QUÆSTIONES.

I. *Cur montium frigidiorum penitioribus partibus metallorum delectetur natura?*

Reſp. Quia ſpiritus metallici hiſce velut carce-

carceribus arctius concluduntur. Ubi verò porta patet, prorumpunt, ac citius dissipantur, quàm congregari & conglobari queant.

II. An Chymici verum producere queant aurum?

Aff. Reclamare enim experientiæ & ratiunculis imperitorum confidere, nefas est. Produxêre aurum Pharmacopola Tarvisinus coram senatu Veneto, Alexander Sidonius Scotus, Anshelmus Boethius, Edoardus Kelleius Anglus, Thurneisserus, Arnoldus de Villâ Novâ, Raymundus Lullius, & alii. Unde Bartholinus scribit: Metalla varia in aurum transmutari posse, mirum est, peritiores negare. Vidi Florentiæ inter res pretiosas Ducis Florentini clavum continuum, cujus media pars aurum erat, media ferrum; aurum, quousq; tincturæ immersus erat. Transmutatus dicebatur olim à Thurneussero. Vidi frustum plumbi in aurum mutati Basileæ apud Zwingerum, qui propriis oculis transmutationem ab Alexandro Sidonio Scoto factam viderat Basileæ, quod idem Scotus Coloniæ & passim alibi præstitit.

III. An aurum reddi possit potabile?

Aff.

Aff. Senſum enim dimittere in iis, quæ ſenſibus manifeſta ſunt, & rationem quærere, infirmitas intellectus eſt. Reddunt ſanè hoc Chymici fluidum, & nunc ſub formâ olei, nunc mellis, nunc pulveris exhibent. Noſtrum enim aurum craſſum extrinſecus fixum eſt, intrinſecus volatile.

AXIOMATA.

I. Aurum cunctis metallis ſe miſcet.

Ubicunque deprehenditur, cum aliis metallis conjunctum eſt, ſine quibus etiam ſe multiplicare nequit. Nihil tamen perfectionis ab iis recipit, cum virtus non aſcendat, ſed deſcendat.

II. Aurum cor confortat.

Non quidem crudum & craſſum, ſed in ſpiritualem & volatilem naturam redactũ. Cum enim compactiſſimæ & firmiſſimæ ſit ſubſtantiæ, arte in ſuas reſolvendum eſt atomos.

III. Aurum igne probatur.

Igne quidem funditur aurum, ſed nihil de ſua deperdit magnitudine, nihil de nitore. Et quò ſæpiùs ac diutiùs in magno etiam catino arſerit, eò præſtantius & precioſius evadit.

IV. Au-

IV. Aurum malleo extenditur.

Molle quidem est, sed non fragile. Hinc adeò extendi potest, ut ejus unica unica in bracteas diducta, decem terræ jugera tegere queat. Communiter in fila ac folia tenuatur, interdum cum lanâ bombycinâ, interdum sine lanâ.

CAPUT VIII.

De Mineralibus Mediis.

PRÆCEPTA.

I. Mineralia media sunt, quæ mediæ naturæ inter lapides, gemmas, & metalla in specie dicta sunt.

II. Et sunt species terræ, salis, sulphuris, ac bituminis.

III. Terræ species sunt, argilla Thon/ marga Steinmarck/creta Kreide/rubrica Röttel/ochra Berggeel/ calx Kalch/ terra Lemnia gesiegelte vnd gemeine türckische Erde / terra Armenia Armenier Bolus, Gypsum Gyps oder Sparkalck/rc.

IV. Salis species sunt, sal communis Saltz/ nitrum Salpeter / alumen

Alaun/

Alaun/chalcanthum kupferwasser oder Schusterschwertze/rc.

V. Sulphuris species sunt, sulphur commune vnser gemeiner Schwefel/arsenicum ratten pulver oder Meusegifft/antimonium seu stibium Spießglaß / sandaracha bergröthe oder Mennig/auripigmentum Operment/rc.

VI. Species bituminis sunt, cespites bituminosi Torff / naphtha, petroleum, &c.

QUÆSTIONES.

I. Cur calx aquæ adspergine accendatur?

Resp. In calce non parum latitat, ignis, non secus ac in cineribus. Calx enim velut cinis lapidis est. Unde & Scaliger inquit: Calx est lapis mortuus. Cum ergò aqua isti adfunditur, igniculi sese conjungunt, & sub specie flammæ exiliunt. Hinc aquâ postmodum aspersâ nulla fit incensio, imò nullus excitatur stridor. Abiit enim ignis, qui strepitum flammamq; dare poterat.

II. An nitrum inflammetur?

Resp. Chymici mirantur, quî fiat, quod nitrum

nitrum ſpecies ſalis tantâ promptitudine atque vi concipiat flammam. Sed præclarè iſtis reſpondet Clariſſ. Sennertus, inquiens: Puto nitrum non accendi, ſed potius ab igne aufugere, illumq; maximè averſari, & contra ignem nitrum. Etenim ſi ferro candenti injiciatur nitrum, non accenditur, ſed ſaltem exhalat. Si verò in carbonem ignitum injiciatur, tùm flamma equidem excitatur, non quod nitrum inflammetur, ſed quod ignis, cum in carbone nitrum ſeſe penitus inſinuat, nitrum fugit.

AXIOMATA.

I. Terra non omnibus una.

Metallica terra eſt, quâ de jam noſter ſermo. Ubi tanta varietas, quanta locorum eſt. Proſtat enim terra pinguis, ſpiſſa, dura, rara, mollis. Figuli pinguem, ſpiſſam & mediocrem amant. Ex his enim finguntur opera, quæ vis ignium tàm facilè non frangit. Hinc in fornace uruntur ligna, ſalvis & illæſis tegulis. Et plaſtæ qui lateres formant terras pingues ac raras eligunt. Hæ enim non tantùm minus ponderoſæ ſunt, ſed & facilè cohæreſcunt. Pictores terras macras, molles & ſiccas expetunt. Quales ſunt,

ſunt, rubrica, ochra, creta alba, viridis, nigra &c.

II. Naphtha rapax ignis eſt.

E longinquo enim ad ſe ignem trahit & inflammatur. Unde corpus hâc perunctum, igni ſi quodammodo admoveatur, incenditur. Alexandrum puero in balneo affudiſſe naphtham, & non procul poſuiſſe lucernam, ſcribunt. Hinc adeò flagraſſe puerum, ut interiiſſet, niſi miniſtri aquam affundentes ignem extinxiſſent.

LIBER SEPTIMUS DE PLANTIS.

CAPUT I.

De Animato in genere.

PRÆCEPTA.

I. ANimatum eſt corpus naturale mixtum, animâ & corpore organico conſtans, vitâq; præditum.

II. Dividitur in partes & ſpecies.

III. Partes ſunt, Anima & Corpus organicum.

IV. Anima eſt forma corporis natura-

turalis organici, vitam & operationes vitales isti communicans.

V. Estq; vel Vegetativa, vel Sensitiva, vel Rationalis.

VI. Corpus organicum est materia eleganter & artificiosè in varia organa ad certas operationes edendas divisa.

VII. Estq; vel Plantarum, vel Brutorum, vel Hominis.

VIII. Species Animati tres sunt: Planta, Brutum, Homo.

QUÆSTIONES.

I. An anima actu sit in semine?

Aff. Ubi enim operationes animæ sunt, ibi etiam facultates sunt, & ubi facultates, ibi anima ipsa. Jam quid est, quod semina illa vivificat? Quid est, quod tantum partiũ apparatum efformat?

II. An una unius speciei anima sit?

Resp. Distinguitur. Speciem non nisi una anima, formæ specificæ instar, constituit. Speciem hominis anima humana, speciem canis anima canina. Cum verò formæ formis subordinentur, sæpè animæ plures in

uno dantur corpore. Et quid formæ præstent Accidentariæ, non latet eruditos.

AXIOMATA.

I. Animatū inanimato præstantius.

Præstantiorem enim habet formam, præstantiores affectiones, præstantiores operationes. Hinc muscam Soli præferre nil dubitamus.

II. Anima in corpore Organico est.

Subjectum nempè Informationis animæ corpus est organicum. Reliquæ formæ in corpore inorganico hærent Intelligendū verò hoc de animæ actu formali simpliciter ita dicto.

Caput II.

De Vita & Morte.

PRÆCEPTA.

I. Vita est actus corporis naturalis viventis, esse & operationes vitales huic communicans.

II. Mors est privatio vitæ in vivente à solutione animæ & corporis facta.

III. Dividitur in Naturalem & Violentam.

Natu-

IV. Naturalis eſt, quæ à naturali humidi reſolutione oritur.

V. Violenta eſt, quæ à præternaturali & externâ quadam violentiâ oritur.

QUÆSTIONES.

I. Quodnam animæ & corporis vinculum ſit?

Reſp. Calidum Innatum cum Influente. Vel, Spiritus Inſitus & Influens. Rectè ergò ſeſe habentibus hiſce, vita perdurat, vivumque perſtat. Alterutro verò horum ſublato, vita ipſa tollitur, vivumq; perit. Perit quidem morte naturali, ſublato calido Innato ſeu ſpiritu Inſito. Perit morte violentâ, ſublato calido aut ſpiritu Influente.

II. Quotnam dentur ætates?

Reſp. Vitam certis includunt terminis ætates. Has in omni obſervare licet vivente. Imprimis tamen in potiſſimo animato, homine ſcilicet, ſex ſunt conſpicuæ. Infantia, Pueritia, Adoleſcentia, Juventus, Virilitas & Senectus. Infantia ad ſeptimum ſeſe extendit annũ, pueritia ad decimum quartum, adoleſcentia ad vigeſimum quintum, juven-

juventus ad trigesimum quintum, virilitas ad quinquagesimum, senectus ad ultimum usq; vitæ terminum.

AXIOMATA.

I. Calidum Innatum substantia, nō accidens est.

Non enim hîc de calore, sed de substantia aliquâ, cui nunc plus, nunc minus caloris jungitur, res est. Hinc tutius nomine Spiritus, quàm Calidi venit.

II. Calidum Innatum substantiam corpoream notat.

Constat enim corpore gemino, quorum unum absumit, alterum absumitur. Hoc humidum radicale, illud calidum in specie dicitur.

III. Calidum Innatum viventibus proprium est.

Animæ enim & corporis vinculum est, unde inanimatis denegatum fuit. Neque etiam spiritus quivis calidi innati gaudet titulo, cum aliud spiritus in genere, aliud spiritus insitus sit.

IV. Calidum Innatum ab igne & cæteris Elementis specie differt.

Ha-

Habet enim operationes & conditiones longè præſtantiores. Purgat, confortat, veneno reſiſtit, epilepſiæ medetur, & alios ejuſmodi effectus elementis minimè competentes edit. Neque etiam à frogore elementari patitur, ſed cum gelu ſummum, ſalvum perſtat.

V. Calidum Innatum inſtauratur per Influens.

Hinc omnis alimentorum uſus, ſuoque indigent pabulo plantæ, bruta, homines. Quo dato, vigent florentq́; : negato, flaceſcunt, & intereunt.

VI. Calidum Innatum licet inſtauretur, tandem tamen deficit, mortemq́; inducit.

Quod enim per influens acceſſit, eo quod deceſſit deterius eſt. Sicut aqua oleo & vino diſpar eſt, ita calidum influens calido innato. Hinc tandē viventi omni moriendi impoſita neceſſitas.

CAPUT III.

De Plantis in genere.

PRÆCEPTA.

I. PLanta eſt corpus animatum vegetans.

II. Divi-

II. Dividitur in Partes & Species.
III. Partes ſunt Anima & Corpus.
IV. Species ſunt Herbæ & Arbores.

QUÆSTIONES.

I. An plantis inſit ſexus?

Neg. Tradunt in plantarum ſpeciebus non minus quàm inter animalia eſſe mares, eſſe fœminas. Hinc maris fœcundam vim fœminæ alias ſterili, fune, odore, pulvere, & aliis modis, communicari exiſtimant Verùm à naturali Sympathia ad ſexum argumentari non licet. Et ubi membra ad ſexũ neceſſaria?

II. An ſpecies aliqua plantarum perierit, cum tempore hyberno nulla amplius ſupereſt roſa?

Neg. Poſito, omnes roſas interiiſſe, & ratione exiſtentiæ, & ratione eſſentiæ: tamen interitu iſto nulla plantarum ſpecies interiit. Ratio, quia roſa non eſt planta, ſed plantæ flos.

AXIOMATA.

I. Planta vivit.

Nutritur enim, augetur, & ex ſemine ſibi ſimile gignit. Sic ruta ſuum habet nutrimentum, augmentum, & ſemen quo ſe multiplicat.

II. Plan-

II. Planta moritur.

Quædam citius, quædam tardius. Prout humidum radicale aut fortius aut debilius habet. Non ſecus ac ipſa animalia, nunc citiùs, nunc tardiùs ſeneſcunt & intereunt.

CAPUT IV.

De Anima plantarum.

PRÆCEPTA.

I. ANima plantarum eſt forma, quâ nutriuntur, augentur, & ſibi ſimile gignunt.

II. Facultates ejus ſunt: Altrix, Auctrix & Procreatrix.

III. Altrix eſt facultas animæ vegetativæ, quâ id quod quotidiè de partibus viventis effluit, ex alimento extrinſecus aſſumto, & in ſubſtantiam corporis viventis converſo, reſtauratur.

IV. Auctrix eſt facultas animæ vegetativæ, quâ vivens ex aſſumto alimento ſecundum omnes dimenſiones extenditur, juſtamq; quantitatem conſequitur, ad edendas operationes debitas.

V. Procreatrix est facultas animæ vegetativæ, quâ vivens ex semine prolifico sibi simile gignit.

QUÆSTIONES.

I. An Anima Vegetativa sit Plantæ alicujus forma specifica?

Neg. Omnes enim Plantæ animam vegetativam habent, & nihilominus specie inter se differunt. Alia igitur in istis erit fo ma specifica. Nempè alia quoad speciem ani na est in quercu, alia in salice, alia in abiete, alia in violâ, alia in eryngio, &c.

II. An vivens, quamdiu vivit, nutriatur?

Aff. Calor enim nativus subindè aliquid absumit de humidi radicalis substantia. Quotidiè ergò substantiæ istius fieri debet restauratio.

III. Cum viventia semper alantur, cur non etiam semper augeantur?

Resp. Fit hoc, quia adest finis auctionis. Præsente ergò fine, cessat operatio. Fit etiã, quia abest aptitudo subjecti. Receptivum enim recipit ad modum non imprimentis, sed receptivitatis suæ.

AXIOMATA.

I. Anima vegetativa infimus animæ gradus eſt.

Hæc enim proximè inanimatorum accedit formas. Hæc quod habet, id omne & cæteræ habent.

II. Anima vegetativa omnibus viventibus ineſt.

Non enim plantæ ſaltem, ſed & bruta a homines nutriuntur, augeatur, ac ſibi ſimil gignunt. Ineſt verò per modum formæ genericæ, non ſpecificæ.

CAPUT V.

De Corpore Plantarum.

PRÆCEPTA.

I. PLantarum corpus eſt ſubjectum animæ vegetativæ, eleganter & artificiosè ad varia operationes edendas conſtructum.

II. Conſtat fibris, venis, nervis, carne, radice, caule, ramis, foliis, floribus, &c.

QUÆSTIONES.

I. An

I. An Plantæ è terrâ nascantur spontè absq; ullo semine?

Neg. Effectus enim specificus & determinatus ab universali & indeterminatâ causâ provenire nequit.

II. An in Plantarum germinatione ad calorem Externum, an verò ad Internum, respiciendum sit?

Resp. Ad utrumq;. Calor enim Solis Internum excitare debet, unde verno, non hyberno tempore fit germinatio. Pro caloris verò intern vel debilitate vel fortitudine germinatio nunc citiùs, nunc tardiùs promovetur. Calorem autem hîc ita attendamus, ut causas principales non negligamus.

AXIOMATA.

I. Herbæ & arbores venas habent & brachia.

Non Univocè, sed Analogicè. Datur in iis aliquid, quod succum attrahit, & cæteris partibus communicat, venis animalium quàm maximè respondens. Dantur enim rubustiores rami, velut valida brachia extantes.

II. Semen plantarum fructibus annumerandum.

Non sanè excrementum est semen. Quippè quod mirâ arte & industriâ à Natura peculiariter elaboratur. Ad fructum potius nudum, nunc semen spectat, quî nunc semẽ carne stipatum est.

CAPUT VI.

De Herbis.

PRÆCEPTA.

I. HErba est planta humilis, statim à radice folia fundens.

II. Estq; vel alimentosa, vel medicamentosa, vel mixta, vel neutra

III. Alimentosa, quæ gratum homini suppeditat cibum. Ut triticum Weitzen / zea Speltz ode S. Peterskorn / secale Korn / hordeum Gersten / oryza Reiß / milium Hirse / avena Haber / frumentum saracenicum Heidekorn / fabæ Bonen / pisa Erbiß / ꝛc.

IV. Medicamentosa, quæ gratum homini suppeditat medicamen-

tun

tum. Ut, absynthium Wermut/ salvia Salbey/ruta Raute/hyssopus Eysop / sinapi Senff/ piper Pfeffer / papaver Mon / sempervivum Haußwurtz 2c.

V. Mixta, quæ gratum homini suppediat, cùm alimentum tùm medicamentum. Ut, petroselinum Petersilien / cepa Zwiebel/ allium Kno lauch 2c.

VI. Neutra, quæ homini nec alimẽtum, nec medicamentum suppeditat. Ut gramen vulgare, herbæq; solo odore, & colore nos oblectantes. Aconitum etiam, bryonia, cicuta, esula, napellus, veratrum, & quæcunque naturæ nostræ inimicæ sunt.

QUÆSTIONES.

I. Quid Herbarum calor potentialis seu virtualis sit?

Resp. Quamvis vulgò quædam herbas potentiâ, quasdam actu calidas faciant: tamen utrobiq; calor actu includitur Hoc

ſaltem datur diſcriminis, quod actu calidæ calorem primo n bis oſtentent contactu, poteſtate verò calorem habeant latentem. Sic piper omninò caliditatem in ſe habet actu, quamvis primo non ſentiatur contactu.

II. An opium ſit frigidum?

Reſp. E papaveris nigri capitulis ſuccus effluit, quem opium vocant Hoc frigidum dicunt comm initer, unde frigiditate ſummâ ſomnum & ſtuporem inferre cenſent. Verum calidum potiùs, quàm frigidum eſt. Amarum enim & acre eſt, lingvam vellicat, fauces incendit, ſitim excitat, & facilè inflammatur. Stuporem verò ac ſomnum infert, non tàm qualitate manifeſtâ, quàm occulta.

AXIOMATA.

I. Natura terræ cuiq, herbas exhibet neceſſarias.

Provida enim illa mater cumulatè cunctis proſpexit terris, nec unquam deficere voluit in neceſſariis. Rectè ſcripſêre moderni: Stultum eſſe ex Indiâ petere, quod domi habemus, exiſtimantes propriam neq; ferrem neq; aquam ſufficere, patriisq; peregrina,

grina, frugalibus sumptuosa, acquisitu facilibus difficilia, & ab ipsis usq; terræ finibus importata præferentes.

II. Nomina herbarum nosse parvi momenti res est.

Superbiunt multi, quod herbarum nomina faciesq; externas norint. At certè eruditio in hisce nulla est. Scientia ex causis oritur. Hæ indagandæ, hæ pensitandæ veniunt. Nomina illa nuda & facies externas vel vetulæ norint. Docti verò est, virtutes & effectus deducere è causis.

CAPUT VII.

De Arboribus.

PRÆCEPTA.

I. ARbor est planta altius assurgens, à radice truncum crassum & lignosum fundens.

II. Estq; vel Frugifera vel Infrugifera.

III. Frugifera, quæ fructum edit. Ut, pomus Apffelbaum / pyrus Birnbaum/malus cotonea Quittenbaum / malus punica Granatbaum/

baum / malus persica Pfirsich-baum/ citrus Citronenbaum/ 2c.

IV. Infrugifera est, quæ fructum nullum edit. Ut, salix Weiden-baum/betula Bircken/ cedrus Cedernbaum/buxus Buchsbaum/tilia Linden/populus Aspen/ 2c.

QUÆSTIONES.

I. An frutex arbor sit?

Resp. Species plantarum vulgò faciunt herbam, fruticem & arborem. At frutex quid nisi arbor parva? Frutices sunt, vitis, juniperus, sambucus, spinus, rubus &c. Quæ sanè ab arbore non differunt nisi magnitudine. Majus autem & minus non mutant speciem. Unde & in Sacra Scriptura duæ saltem plantarũ numerantur species. Dixit DOMINUS: Germinet terra germen, herbam, producentem semen, arborem fructiferam. Item: Produxit terra germen, herbam, producentem semen juxta speciem suam, & arborem facientem fructum.

II. An in Scotia anseres nascantur in arboribus?

Resp. Id vulgò creditur. At simplex nimis,

mis, anſeres ex lignis, pomis, aut aquis naſci qui putat. Rectiſſimè ſcripſit Franzius: Nunquam firmiter potui perſu-deri, anſeres ex arboribus naſci. Tandem incidi in hiſtoriam navigationum Hollandicarum verſus novam Chinam ſuſceptarum, ibiq́; deprehendi ad annum 1597. & quidem ad 11. Julii è regione Inſulæ Crucis ab Hollandis reperta fuiſſe ova illorum anſerum, quos anſeres decepti credidimus naſci ex arboribus. Quod hiſtoricum teſtimonium omnibus gratiſſimum eſſe debet, & anſam ſimul præbere ad veritatem in aliis quoq́; materiis exactiùs inveſtigandam.

AXIOMATA.

I. Arbor bona bonos fert fructus, mala malos.

Simile enim à ſimili. Bonum à bono malum à malo. Bonæ arbores ſunt pomus, pyrus, citrus. Hinc fructus boni, poma, pyra, mala citria. Mala arbor taxus, cujus umbra etiam noxia.

II. Arbores magnitudine ſuperant animalia cuncta.

Mirantur homines vaſtitatem elephantorum & immanium cetorum. At mira ma-

gis magnitudo arborum. Quercum vidit Scaliger longitudine pedum circiter quinq; & ſeptuaginta. In Indiâ tàm altè aſcendere faſtigiis ſuis arbores, ut ſagittis ſuperari non poſſint, autor eſt Plinius. Tiliam vidit Hartungus, tàm prodigioſa brachiorum vaſtitate, ut columnis lapideis undiq; ſubjectis fulcienda fuerit, menſæq; ſeptuaginta pro convivio ſub illâ ſtatui potuerint.

LIBER OCTAVUS
DE
BRUTIS.
Caput I.
De
Animalibus in genere.
PRÆCEPTA.

I. ANimal eſt corpus animatum ſentiens.

II. Dividitur in Partes & Species.

III. Partes ſunt anima ſenſitiva & corpus organicum.

IV. Species ſunt Rationale & Irrationale ſive brutum & homo.

QUÆSTIONES.

I. An

I. An animal non ad bruta ſaltem, ſed ad ipſum etiam hominem ſpectet?

Reſp. Negat hoc inter brutum & animal diſtinguere qui neſcit. Verè homo animal eſt, quia corpus animatum ſentiens eſt. Brutum verò homo non eſt, quia ratione gaudet.

II. Quid irrationale hîc præſtet?

Reſp. Eſt terminus negativus, ſed exprimit rem poſitivam. Formam nempè animæ rationali oppoſitam. Hinc qui irrationale dicit, nil niſi beſtiale & brutale dicit.

AXIOMATA.

I. Animal omne præſtantius plantâ eſt.

Præſtantiorem enim habet formam, præſtantiores affectiones, præſtantiores operationes. Muſca ipſa hîc nobilior pomis, piris.

II. Animal minimum dignitate non cedit maximo.

Miratur quidem vulgus taurorum colla, elephantorum robora, & leonum jubas. Sed vel apicula & formica habent, quibus mentis noſtræ aciem in ſe convertant.

CA-

Caput II.

De Bruto in genere.

PRÆCEPTA.

I. BRutum est animal irrationale.

II. Dividitur in Volatile, Natatile, Gressile & Reptile.

QUÆSTIONES.

I. An brutis competat prudentia?

Resp. Distinguimus inter prudentiam Naturalem, Animalẽ & Rationalem. Hanc, quæ est habitus cum rectâ ratione activus, brutis negamus, licet & illam & istam iis concedamus. Prudenter enim hirundo facit nidum, prudenter formica colligit grana, prudenter aranea struit telam, & quis nescit prudentiam naturæ universæ?

II. An brutis competat Syllogizatio?

Neg. De vulpe dicunt, quod aquæ glaciatæ admoveat aurem, ac talem formet Soritem: Quod strepit, movetur: Quod movetur, fixum non est; Quod fixum non est,

est, cedit: Ergò submergar, si hâc ire pergam. Verum Syllogizatio hæc non vulpis est, sed hominis, qui sic collecturus esset, si similis ei obveniret casus.

AXIOMATA.

I. Brutum sortis non unius.

Aliud Sanguineum, aliud Exangue. Aliud Oviparum, aliud Viviparum. Aliud Terrestre, aliud Aqueum, aliud Aereum, aliud ἀμφίβιον. Aliud Sociabile, aliud Solivagum. Aliud Domesticum, aliud Sylvestre.

II. Brutorum non est velle.

Voluntas enim sequitur rationem. Ratio quia denegata brutis, etiam rationes denegatum consequens.

Caput III.

De

Anima brutorum.

PRÆCEPTA.

I. Anima brutorum est forma, quâ objecta sensibilia cognoscunt, salutaria appetunt & loco moventur.

II. Facultates ejus sunt, Cognoscens, Appetens, & Locomovens.

III. Cognoſcens eſt, quæ mediante certo corporis organo objecta ſenſibilia percipit.
IV. Comprehendit hæc Senſus Externos & Internos.
V. Senſus Externi ſunt, qui ſpeciem ab objecto immediatè productã, in exteriore corporis parte recipiunt, & ad Internos ſenſus tranſmittunt.
VI. Et ſunt quinque: Viſus, Auditus, Olfactus, Guſtus, & Tactus.
VII. Viſus eſt ſenſus externus, oculi beneficio lucis & coloris ſpecies recipiens & cognoſcens.
VIII. Auditus eſt ſenſus externus, auris beneficio ſoni ſpecies recipiens & cognoſcens.
IX. Olfactus eſt ſenſus externus, naſi & proceſſuum mamillarium beneficio odoris ſpecies recipiẽs & cognoſcens.
X. Guſtus eſt ſenſus externus, linguæ

guæ beneficio ſaporis ſpecies recipiens & cognoſcens.

XI. Tactus eſt ſenſus externus, membranæ beneficio qualitatū tactilium ſpecies recipiens & cognoſcens.

XII. Senſus Interni ſunt; qui ſpeciem per Senſus Externos allatam in cranio recipiunt, cenſent & dijudicant.

XIII. Suntq; duo, Senſus Communis & Phantaſia.

XIV. Senſus communis & ſenſus internus, ſpecies ſenſuum Externorum recipiens, & ſenſibilia propria à ſe invicem & communibus diſcernens.

XV. Phantaſia eſt ſenſus internus, ſpecies a ſenſu communi ad ſe delatas, diutiùs retinens, & diligentiùs examinans.

XVI. Famula & Miniſtra Phantaſiæ eſt Memoria, quæ ſpecies receptas

ceptas & dijudicatas retinet & conſervat.

XVII. Accidunt Senſibus Somnus & Vigilia.

XVIII. Somnus eſt privatio actionum Senſus Communis, ſenſuumq; Externorum, & facultatis locomotivæ, à ſpirituum animalium in organis negatione ob ſalutem animalium facta.

XIX. Vigilia eſt operatio Senſus Communis & Senſuum Externorum, facultatisq; locomotivæ, à ſpirituum animalium in organis præſentiâ excitata.

XX. Facultas Appetens eſt, ſecundum quam animal ad bonum ſenſu perceptum inclinat. Dicitur Appetitus Senſitivus, quem inſequuntur varii affectus, Lætitia, Triſtitia, Spes, Metus, Amor, Ira, Odium, &c.

XXI. Facultas Locomovens eſt, ſecundum quam animal fertur de

loco

loco in locum, ad objectum vel prosequendum, vel fugiendum.

QUÆSTIONES.

I, An Anima Sensitiva sit alicujus Bruti forma specifica?

Neg. Bruta enim quoad animam hanc conveniunt, & tamen specie inter se differunt: Ergò ob aliam quandam formam spec ficam.

II. Cur DEUS inter diem & noctem interjecerit crepusculum?

Resp. Quia omnis repent na mutatio noxia Dionysius tyrannus super carcerem tenebricosum domum extruxit splendidissimam. Ut homines è carcere liberatos subdolè excæcaret.

III. Cur lædantur oculi iter facientium per loca nivosa?

Resp. Quia excellens sensile sensorium lædit. Sic læduntur aures vehementiore bombardæ sonitu. Læditur lingua absinthii vel aloes amarore. Læduntur nares asæ fœtore.

IV. Cur memoriam è Sensuum numero excludamus?

Resp.

Resp. Quia non sentit Non autem sentit, quia non cognoscit. Non cognoscit, quia aliàs semper actu cognosceremus res quæ in memoriâ hærent.

AXIOMATA.

I. Sensus circa proprium objectum non errat.

Si scilicet tria hæc adsunt requisita: 1. justa distantia. 2. medium legitimum. 3. organum rectè dispositum.

II. Sensile excellens lædit sensum.

Ob nimiam enim vehementiam nocet organo. Sic lædit splendor Solis, sonus bombardæ, calor ignis.

CAPUT IV.

De Corpore brutorum.

PRÆCEPTA.

I. Corpus brutorum est subjectum animæ sensitivæ eleganter & artificiosè ad varias operationes edendas constructū.

II. Constat partibus variis, ossibus, carnibus, membranis, nervis, venis,

nis, arteriis, cute, pinguedine, ventriculo, hepare, corde, &c.

QUÆSTIONES.

I. An pili ſint partes corporis propriè dictæ?

Aff. Communiter negant, ſed fruſtrà. Pili enim non ſecus ac aliæ corporis partes in utero formantur, nutriuntur, augentur.

II. An ungves ſint partes corporis propriè dictæ?

Aff. Communiter & hoc negant, ſed malè. Non minus enim quàm aliæ partes etiam ungves ſapientiſſimè in utero formantur, nutriuntur & augentur.

AXIOMATA.

I. Cor partium omnium princeps eſt.

In hoc enim ceu propriâ ſede habitat animâ. Ex hoc ſpiritus funduntur vitales. Hoc duplicato, duplex; triplicato, triplex oritur animal.

II. Non omnis pars organum eſt.

Plura enim organi includit ratio, quàm partis. Adeſt in organo actio propria, adeſt conformatio certa, quibus multæ deſtituuntur

untur partes. Sic humores oculorum partes sunt, nec tamen propriam edunt actionem, nec propriam habent confornem.

CAPUT V.

De Avibus.

PRÆCEPTA.

I. AVis est brutum volans, sanguineum, rostratum & pennatum.

II. Estq; aquila der Adler/ Accipiter der Habicht/ vultur der Geyer/ struthiocamelus der Strauß/grus der Kranich/ ciconia der Storch/ anser eine Ganß/ cygnus ein Schwan/pavo ein Pfaw/gallus ein Han/urogallus ein Awerhan/ gallopavo ein Kalckutti cherhan.

QUÆSTIONES.

I. Cur aves nullam reddant urinam?

Resp. Quia vesicâ carent. Hinc quicquid serosi humoris in toto habetur corpore, id omne in corpus distribuitur. Unde

&

& mollem habent alvum, licet ſiccis nutriantur ſeminibus.

II. Cur aves frigore lædantur, licet plumis ſint tectæ?

Reſp. Boves, equi, aliaq; greſſilia plumis carentia, minus læduntur frigore, quàm aves plumis tectæ. Quod imprimis fit ob cutis diverſitatem. Pecorum enim cutis denſiſſima, avium verò rarior ac tenuior eſt.

AXIOMATA.

I. Aves ex ovis fiunt.

Ova iſta non Subventanea, ſed Prolifica ſint. Talia nempè, quæ & maris & fœminæ conſtant ſemine Ubi mirâ naturæ induſtriâ brevi tempore tantus pullorum excludi poteſt nnmerus, quantus vix tempore longo geſtatione uteri.

II. Ovis incubant fœmellæ.

His enim natura exluſionem pullorum quàm maximè commendavit. Sunt tamen inter aves nonnullæ, quæ fovendi tempora habent partita. Inter paſſeres non fœmellæ ſaltem, ſed ipſi quoque mares incubant ovis.

CA-

CAPUT VI.

De Piscibus.

PRÆCEPTA.

I. PIſcis eſt brutum natans, branchiis, pinnis, ſpinis, ac veſicâ conſtans.

II. Eſtq; delphinus Meerſchwein / balæna Walfiſch / phoca Meerkalb / ſilurus Wals / ſturio Stöhr / canis Seehund / ſalmo Lachs / lampreta Lampr: te / anguilla Aal / loligo Blackfiſch / ꝛc.

QUÆSTIONES.

I. An piſces reſpirent?

Aff. Ore enim & naribus attrahunt aquam, nec unquam extra aquas diu durant. Aere opus non habent, quippe quo nulla fit reſpiratio.

II. Quomodo piſces generentur?

Reſp. Non beneficio putredinis, limi, cœni, aut etiam ſpumæ marinæ. Quid enim putredo, quid lutum, aut cænum, aut ſpuma, ad animam? Semina adſunt, quibus medi-

mediantibus, ut omnis, ita & piſcium perficitur generatio.

AXIOMATA.

I. Piſces branchiis conſtant.

Branchiæ partes ſunt juxta cervicem folium more hiantes. His reſpirunt piſces, non ſecus ac preſſilia pulmonibus.

II. Piſces pinnas habent.

Pinnæ pennis & aliis avium reſpondent. Nunc in dorſo, nunc in ventre, nunc in caudâ, nunc alibi hærent. Ut ergò pennis in aere volant aves, ſic pinnis in aquâ natant piſces.

CAPUT VII.

De

Quadrupedibus.

PRÆCEPTA.

I. QVadrupes eſt brutum greſſile, caput, collum, dorſum, ventrem, pedesq; quatuor habens.

II. Eſtq; leo der Lew/ elephas Elephant/ camelus Kamel/ tigris Tigerthier/ alces Elend/ cervus Hirſch/

Hirsch/ caper Bock / caprea Rehbock/ lupus Wolff/ ursus Beer/ &c.

QUÆSTIONES.

I. An animalia timida magno prædita sint corde, fortia parvo?

Neg. Ad spiritus potius quàm ad quantitatem hîc respiciendum. Ubi spiritus multi ac calidi, ibi magna est audacia, licet magnum sit cor. Ubi spiritus pauci & calor parvus, ibi magna est timiditas, licet parvum sit cor.

II. An caro suilla sit optima?

Neg. Facilè enim vertitur in bilem, movet nauseam, tollit appetitum. A vulneratis etiam, scabie laborantibus, aliaq; ulcera habentibus, non absque noxâ comeditur.

AXIOMATA.

I. Gressilia nobilitate superant cætera.

Hæc enim quàm proximè ad hominem animalium principem accedunt. Natatilia, volatilia, & reptilia longè minoris sunt dignitatis.

II. Gressilia variarum virtutum simulacra sunt.

In

In leone animositas, in equo generositas, in cane fidelitas, in vulpe calliditas, in aliis virtutes aliæ conspicuæ sunt.

CAPUT VIII.

De Serpentibus.

PRÆCEPTA.

I. SErpens est brutum reptile, calidum, venenosum, homini imprimis infestum.

II. Estq; Draco ein Drach/aspis eine Otter/vipera eine Brandschlange/ natrix eine Natter/ etc.

QUÆSTIONES.

I. An viperarum fœminæ interficiant mares & liberi fœminas?

Resp. Fabula est ab Experientia jamdudum explosa. Visa enim fuit vipera, lambens catulos. Horum ergò vita illius mortem non intulit.

II. An natrice morsus pedibus suspendendus?

Neg. Afflicto ne addenda afflictio. Qui pedibus suspenderetur, duplici sanè affice-

retur malo. Alterum à veneno, alterum à ſuſpenſione daretur.

AXIOMATA.

I. Nulli amicus ſerpens.

Cum homine bella gerit aſſidua, & vel ſolo aſpectu terret fortiſſimum quemque. Cum propria ergò præliantur naturâ, in ſinu qui alunt ſerpentes.

II. Ex ſerpente etiam venit lucrum.

Nihil tàm deforme & odioſum, è quo non mens ſana ſua hauriat commoda. Serpentis cutem non venenis ſaltem, ſed & luxationibus reſiſtere notum.

LIBER NONUS DE HOMINE.

CAPUT I. De Hominis Natura.

PRÆCEPTA.

I. HOMO eſt animal rationale.

II. Dividitur in Animam Rationalem & Corpus Humanum.

QUÆ-



QUÆSTIONES.

I. An tres sint hominis partes, quarum prima corpus secunda anima, tertia spiritus sit?

Neg. De tertiâ enim hominis parte, quæ ſpiritus ſit, tacet cùm Scripturæ, tùm Naturæ Liber.

II. Quomodo Homo dicatur μικρόκοσμος seu Parvus Mundus?

Reſp. 1. Ratione graduum Entis, quos omnes complectitur. 2. Ratione perfectionum, quas omnes habet. 3 Ratione ordinationis, quâ propter eum omnia ſunt. 4. Ratione intellectionis, quâ omnia fit. 5. Ratione conſtitutionis corporis, quâ cum ſpecie quâvis peculiarem fovet Analogiam.

AXIOMATA.

I. Homo Naturæ miraculum.

Miramur Solis ſplendorem, ignis calorem, magnetis valorem: at umbræ & tenebræ ſunt, ſi cum ſplendidiſſimis hominis conferantur dotibus.

II. Homo ad contemplandum natus eſt.

Hæc teſſera noſtra *Sapiamus*. Omnem hîc natura offert ſinum, ſupera, media, in-

ſima, cœlum, terram, maria, & quicquid continetur in hiſce.

CAPUT II.

De Anima Rationali.

PRÆCEPTA.

I. ANima Rationalis eſt forma hominis, quâ eſt, intelligit, & vult.

II. Facultates ejus ſunt vel Primariæ, vel Secundariæ.

III. Primariæ ſunt, Intellectus & Voluntas.

IV. Intellectus eſt facultas animæ rationalis, ad verum cognoſcendum ordinata.

V. Voluntas eſt facultas animæ rationalis, ad bonum appetendum & malum fugiendum ordinata.

VI. Secundariæ ſunt Riſus & Sermo.

VII. Riſus eſt facultas animæ rationalis ad objecta riſibilia repræſentanda ordinata.

Ser-

VIII. Sermo est facultas animæ rationalis ad res mente conceptas enunciatione manifestandas ordinata.

QUÆSTIONES.

I. An in homine præter Animam Rationalem etiam detur anima Sensitiva, aut Vegetativa?

Dist. Inter Conceptum & Rem. Præstat enim forma superior omne id, quod solet inferior.

II. An anima rationalis sit spiritus?

Aff. Habet enim Spirituum affectiones cùm Positivas, tùm Negativas. Positivæ sunt, simplicitas, intellectualitas, arbitrii libertas &c. Negativæ, immutabilitas, indivisibilitas, illocalitas, immobilitas, &c.

III. An anima rationalis sit tota in corpore toto, & tota in qualibet corporis parte?

Aff. Ratio, quia spiritus est. Hic partium expers totus est, ubicunque est.

AXIOMATA.

I. Anima rationalis immortalis est.

Hoc nullibi non ſacer dictitat codex. Naturæ etiam liber non omninò tacet, cum vel ſola cujuſvis conſcientia futura nunc metuat, nunc ſperet.

II. Anima rationalis ubiq; eſt.

Non re, ſed opere. Dic animæ tuæ, ait Triſmegiſtus, illò abire, & dicto citiùs illic erit: Præcipe oceanum tranare, celerrimè illic erit: non ut è loco in locum delata; ſed tanquam jam ibi exiſtens. Jube, in cœlum evolet, alis non egebit. Neque ullum ei obſtaculum, non Solis ardor, non æther non cœli volutatio, non corpora aſtrorum: quin omnia pervadens ad extremam Naturam pervolet, imò & extra eam, (ſi quid extra eam) intueri tibi licet.

CAPUT III.

De Corpore Humano.

PRÆCEPTA.

I. CORPUS humanum eſt ſubjectum animæ rationalis, artificioſiſſimè & elegantiſſimè ad varias operationes edendas conſtructum.

Divi-

II. Dividitur in Ventres & Artus.
III. Venter eſt inſignis corporis cavitas, in quâ viſcus aliquod primarium reconditum eſt.
IV. Dividitur in Supremum, Medium & infimum.
V. Supremus eſt, in quo cerebrum cum reliquis partibus animalibus ſuum habet ſitum. Dicitur Caput.
VI Medius eſt, in quo cor cum reliquis partibus vitalibus ſuum habet ſitum. Dicitur Thorax.
VII. Infimus eſt, in quo hepar cum reliquis partibus naturalibus ſuū habet ſitum. Dicitur in ſpecie Venter, aut Abdomen.
VIII. Artus ſunt partes extremæ, trunco ramorum inſtar adnatæ.
IX. Et ſunt Manus ac Pedes.

QUÆSTIONES.

I. Quidnam formet corpus humanum in utero?

Reſp. Anima actu præſens. Tàm elegans

enim & artificiosum ædificium non casu, non solius caloris operâ, non spirituum impetu, non frigoris virtute, non patris influxu, non matris concursu, sed animæ actu præsentis labore perficitur.

II. Quomodo differant mas & fœmina?

Resp. Non essentiali Differentiâ, sed Sexuali. Fœmina enim non minus quàm mas intelligit, vult, loquitur, ridet, &c.

III. An mares à fœminis superentur unâ costâ?

Neg. Opinio hæc risum movet Anatomicis. Hi enim æquè in maribus, quàm fœminis regulariter duodecim in quovis latere deprehendunt costas.

AXIOMATA.

I. Corporis humani statura varia.

Legem quidem & hîc observat Natura, libertatis tamen amans. Unde nunc minores, nunc majores: sicut nunc nigros, nunc albos cernere licet.

II. Fœmina monstrum non est.

Creata enim à DEO est, non minus quam Mas. Natura etiam fœminæ intentionem non

non minorem quàm maris habet. Neq; ulla hic occurrit deformitas & imperfectio.

ANACEPHALÆOSIS.

De Mundo.

PRÆCEPTA.

I. MUndus eſt compages ordinata, ex omnibus corporibus naturalibus coagmentata, à Deo propter DEUM facta.

II. Dividitur in Superiorem & Inferiorem.

III. Superior eſt compages ordinata, è corporibus cœleſtibus coagmentata.

IV. Inferior eſt compages ordinata, è corporibus ſubcœleſtibus coagmentata.

QUÆSTIONES.

I. Cur hîc tandem de Mundo agatur?

Reſp. Omnia nunc acta ſunt. Acta eſt Pars Generalis: acta Pars Specialis. Saltem Epilogi loco ſpecies corporis naturalis nunc colliguntur & conjunguntur, è quibus unum totum pronaſcitur, quod Mundus ſalutatur.

II. An

II. An Mundus interiturus sit?

Aff. Sed monstrat hoc Scriptura, non dictitat Natura. Fidei est articulus, non rationis foetus. Itaque credendo intelligitur, non intelligendo creditur. Quo verò anno, quo mense, quo die, tanta splendidissimi theatri spectabitur ruina? Nolumus ea scire, quæ DEus voluit nesciri.

AXIOMATA.

I. Mundus perfectè elaboratus est.

Manus Domini quid nisi perfectissimum formet? Hic siderum raptus, hoc terrarum pondus, hi nubium ac fulminum jactus, quid nisi summã decantant perfectionem?

II. Mundus venustissimè ornatus est

Ex immenso enim pulchritudinis increatæ oceano, in stellas, in plantas, in metalla, bruta, & hominem, non rivuli, sed integra pulchritudinis effluxêre maria. At

Pulchrior his pulchris pulcherrimus ipse JEHOVA,
A quo habet hæc pulchri machina quicquid habet.

GLORIA DOMINO.



B304
P.P. Ca



B30445 Bibliotheca 1.000,-
P.P. Camaldulensium in Bielany
Depozyt w Bibliotece Jagiellońskiej
03224
L.II.32